

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

**Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!**

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1

Årgång 71

2016

Foto Leif Brunnegård

Sällsynt ekipage idag. Bilden tagen 4 mars 2006.

Hundraårsjubileum i Tråvad

sidorna 13-15

Profilen - Bernt Breding

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 24

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden - Hans Menzing	4
När turismnäringen på Kullen hette Carl	5
Vägen Skepplanda - Kvarnabo en väg genom obygderna	6
Väring från Kattunga byggde ortodox kyrka	8
Det var också en julafton	8
Vem upptäckte Greta Garbo?	9
Välgjord bok om Bjärkes industrier	10
Södra Säm, kapellet på ången, kyrkan i byn	11
Helt naturligt - Rysk björn välkomnar	12
Hundraårsjubileum i Tråvad	13
Hembygdsförening startade hos stinsen	15
Profilen - Bernt Breding brinner för ånga	16
Boka plats på Tånga den 16-17 september	18
Årsstämman 2016 hålls i Skara	19
Regionen och kommunerna vill jobba ihop med oss ...	20
Utmärkelser hösten 2014 - hösten 2015	21
Frikyrkans kulturarv viktig samhällshistoria	22
Ny lekplats i Kyrkåsparken	23
Hänt på böga - Kinnekulle, Kyrkefalla, Västerås, Töreboda, Trevattna, Skövde, Skara, Strängnäs, Ljungsarp	24
Nytt museum gav nya möjligheter	28
Läsvärt i korthet	30
Många generationer på glid	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.

Utgivningstider är 23-26 februari, 26-29 april, 28-30 juni, 29-31 augusti, 27-30 oktober, 24-27 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 71
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2016 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex Västgötabygden per år.

I det här numret är vi 25 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Ordförande har ordet

God fortsättning på det nya året 2016!

Nya satsningar nya vinster sades det en gång då alla lotterihjul snurrades! Nu kan vi från förbundet inte utlova att det kommer att delas ut så många vinster men en del satsningar kan jag förmedla en del om.

2016 är ett märkesår för Hembygdsrörelsen, vilket jag antar att inte någon ovisshet råder om vid det här laget. På riksnivå pågår planering för fullt med arrangemanget Hembygdens helg på Skansen 27-28 augusti. Betydligt mer om detta finns att läsa på SHF.s hemsida än vad som går att skriva om här.

I Västergötland kommer det, som också borde vara välbekant, att ordnas ett stort arrangemang på Tångahed i Vårgårda i september, (går under arbetsnamnet Tångamässan). Det är angeläget att föreningarna visar intresse att delta, eftersom anmälningar och intresseförfrågningar avgör den fortsatta planeringen. Avsikten är att hembygdsföreningarna känner för att delta i "skyltfönstren" för att visa vår mångfacetterade verksamhet.

Som huvudtema har Sveriges Hembygdsförbund (SHF) valt att satsa på "det berättande ordet". Det syftar inte till att de berättelser som sätts på pränt eller uttrycks ska vara någon slags avhandlingstext. Nej, det är helt vanliga vardagsberättelser av alla de skilda slag som är av intresse att behålla för framtiden. Föreningarna har helt fria händer att ordna allt från berättarcafèer till studiecirkel med avsikt att samla ihop beskrivning av händelser och livet i allmänhet, att "komma ihåg". Det kan vara då två personer möts och samtalar till att enskilda personer delger ur sitt rika minneslager. SHF har ihop med Nordiska museet etablerat en databas för att ta hand om och lagra alla de slag av berättelser som kommer fram. Om det finns äldre personer som ni vet har att något att berätta, sök upp dem och be att få del av berättelser och minnen. Plötsligt ändas livet och med det försvinner också en del av vår historia. Vill verkligen uppmana alla att bidra för att tillsammans bevara dåtidens både glädjeämnen och det elände som fanns. Ibland är inte uttrycken "det var bättre förr" eller "på den gamla goda tiden" så sanna för alla.

Som ledamot av SHF.s styrelse sedan i våras deltar

Jan-Olof Berglund

jag i ett par arbetsgrupper, dels ett visionsarbete som påbörjades i höstas, dels ett arbete som syftar till att minska de avstånd mellan lokalföreningen och det regionala förbundet och riksförbundet. Alltför ofta hörs det röster som ifrågasätter, "vad utträttar dom på riks"? och liknande frågor ställs till oss på regionala förbundet. Det kan vara med all rätt och det visar att medlemmarna antingen ges för dålig information, eller att den som ändå finns främst till styrelserna, inte delges medlemmarna. Att vi ska hitta en lösning till allas belåtenhet är förmodligen inte

möjligt, men vi har åtagit oss uppgiften med tron att det går att hitta förbättringar. Vi ska också, alla tillsammans, vara medvetna om att "hembygdsrörelsen", det är vi tillsammans, alla medlemmar i lokalföreningarna och alla de förtroendevalda i sina olika roller. Att enbart säga att "det är vi och dom" som ska fixa är alltför enkelt, alla har ett ansvar att "dra lasset"! Först och främst är det allas uppgift att vidareförmedla den information som finns och dessutom att ställa frågan om några väsentliga uppgifter inte finns till hands.

I stort sett har två tredjedelar av tiden gått innan det åter är dags för årsstämman. Främst lägger vi kraften på Tångamässan, men klart är att årsstämman förläggs till Skara där det tillsammans med de sedvanliga förhandlingarna blir ett omfattande utbud av aktiviteter att delta i. Vi kommer vid stämman i år inte att ha några seminarier, det sparar vi till Tångamässan. Men som tidigare år måste vi respektera att vi inte kan överboka de olika arrangemangen, så häng på och anmäl ombud och deltagare tidigt. Det kommer att bli "först till kvarn" som får råda.

I övrigt fortsätter det goda samarbetet inom HembygdVäst och arbetet att vårda de kontakter vi etablerat inom Västra Götalandsregionen. Inte minst kommer mycket att handla om det nya Landsbygdsprogrammet med möjligheten att ansöka om medel till både byggnader och verksamhet.

Tills nästkommande ordförandespalt i nummer två hoppas jag vi får veta mer av era funderingar och önskemål! Det var inte för att vara besk jag skrev raderna ovan, det var med uppmaningen HÖR AV ER!!

Jan-Olof Berglund

Tankar i tiden . . .

Hans Menzing

Vi är väl många som ännu minns Västgöta-Bengtsson och andra som fångade publiken med sina Västgötahistorier. Sådana hör man sällan numera, lite trist, för de var ofta uppfriskande upproriska när torpare fick sätta både patron och präst på plats med jordnära repliker.

Västgötsk historia är däremot fortfarande mycket aktuell. Och då menar jag inte märkliga försök att flytta historiska platser som Uppsala och Birka från Uppland till Västergötland. Vad är det för fel på våra egna historiska platser?

Tidigt kristna

Varnhem verkar ha varit platsen för rika och mäktiga stormän redan på Jesu tid. Kristendomen tycks ha nått dit redan på Ansgars tid och bortåt hundra år innan det började byggas stenkyrkor på allvar, byggdes en kyrka i alla fall delvis i sten här. Så nog är det en gåta att inte biskopen hamnade här istället för i Skara.

Spännande är också Husaby med sin källa uppkallad

efter ett mycket personligt irländskt helgon, Brigida, som stod för en folklig och jordnära kristendom långt från den strama katolicism Skarabiskopen representerade. Och vad hände i Husaby kring 1100 då det fantastiska kyrktornet byggdes, liksom förmodligen första versionen av borgen på kullen en bit bort? Detta samtidigt som man arbetade med domkyrkan borta i Skara. Kan man ana en maktkamp?

Bengans historia

Min ungdoms historieböcker innehöll inte mycket om västgötsk historia, det har bättre sedan dess. Det skrivs mycket om historia både i böcker och på nätet, problemet är främst att få en sammanhängande bild. Där har intresserade mycket god hjälp av Bengans historiesidor på nätet. De har skapats av den kunnige och energiske Bengt Wadbring, som i våras hyllades med Tengelandstipendiet av Västergötlands Hembygdsförbund.

Industrihistoria

Men inte ens Bengan kan täcka allt, och han har valt att bara berätta historien fram till och med medeltid. Så vad som skett i Västergötland de senaste 500 åren får man försöka hitta på andra håll. Där gör hembygdsföreningarna en enorm insats med sina hembygdsböcker, men de tar ju bara upp den egna bygden. NAV industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst kompletterar med att visa upp mycket av näringslivets historia i Västra Götaland. Glädjande är dessutom att det växer fram ett ökande samarbete mellan hembygdsrörelsen och NAV. Allt mer finns dessutom att läsa enkelt via datorn.

Mycket har hänt

Det har alltså hänt massor sedan mitten av 1900-talet, men fortfarande är svårigheten att få samordnade bilder av vad som

hänt här i väst under olika århundraden. Själv älskar jag att läsa böcker som prasslar härligt, men även jag inser att detta måste lösas via olika hemsidor. Fördelen där är ju dessutom att man lätt kan lägga till eller ta bort om det kommer nya fakta.

Så den som ville veta mer om Västsverige och dess spännande historia har mycket att se fram emot. Men frågan är väl om jag någonsin får veta varför just min hemstad Skara blev Sveriges första biskopsstad.

Hans Menzing

När turistnäringen på Kullen hette Carl

Carl Klingspor, emmans turistbyrå på Kullen.

Turisthotellet har fångats i massor av bilder, inte minst som vykort. Förlag: Albin Andersson.

Vid förra sekelskiftet hette turistnäringen på Kinnekulle Carl. Fast det sa man förstås inte. Baron på Råbäck var en stor arbetsgivare så honom hade man aktning för, och bugade nog artigt med mössan i hand när man mötte honom. Han verkade hinna allt, utöver att sköta industrier och rader av gårdar satte han Kinnekulle på turistkartorna.

Carl Klingspor hette han och bodde på Råbäck kring förra sekelskiftet, och dit koncentrerades en stor del av turistsatsningen. Han förstod tidigt reklamens makt och skrev lockande artiklar om resor till Kinnekulle i en rad årsskrifter hos Svenska Turistföreningen. Kinnekulle var kanske inte lika exotiskt som Norrlands fjäll, men var betydligt lättare både att ta sig till och att bestiga.

Turisthotellet

Ångbåtar på Väneren sökte sig till andra hamnar så baron Klingspor skaffade en egen ångbåt som trafikerade Råbäck hamn och dessutom döptes till Råbäck. Över landskapet drogs ett nät av smalspåriga järnvägar, och Kinnekulle fick en rejäl del. Naturligtvis passerade en bana förbi Råbäck och för att riktigt markera platsens betydelse var stationshuset där mycket pampigare än alla andra stationer utmed banan.

Dessutom var det placerat så att alla som steg av i Råbäck automatiskt såg upp i backen mot det eleganta

och lockande Turisthotellet, som av en händelse råkade vara byggt av baron. Utöver mat, dryck och elegant sällskapsliv satsades det på natur och kultur. Munkängarna var genomdragna av vandringsleder som inte bara ledde till Mörkeklevs grotta och Predikstolen. De promenadsugna kunde vandra ända upp på Högekullen där ett snickarglatt utsiktstorn lockade i tidens anda. Jo, just det – byggt av baron på Råbäck.

Carl Klingspor hade många vänner i societeten som gärna kom på besök, ibland rentav kungligheter. Och det lockade förstås, efter plånbokens resurser försökte andra härma efter.

Bärsöndagar

Men trots alla satsningar var det själva berget och dess natur som lockade mest. Det märktes främst i augusti när tre bärsöndagar drog enorma mängder av folk till berget. Första och sista söndagen var rätt stillsamma och välordnade. Andra bärsöndagen vallfärdade inte minst drängar och pigor miltals ifrån, och det sägs att det var mer sprit och slagsmål än bärätande. Men det blev visst en hel del bröllop också så småningom.

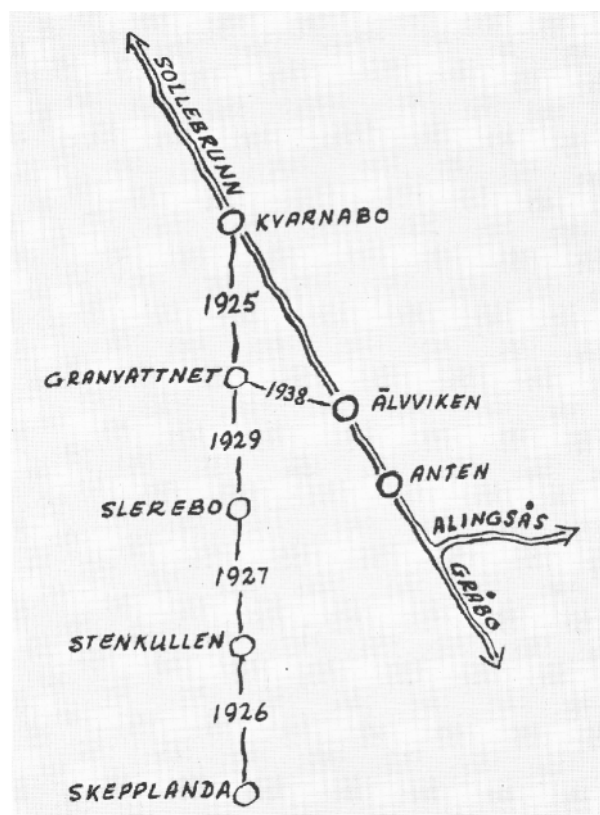
Idag lockas vi väl mer av de blommande sötbärsträden än av bären. Ångbåtarna konkurrerades ut av järnvägarna, Turisthotellet revs och dagens utsiktstorn är en blek kopia av originalet. Men järnvägen finns kvar, även om man numera får nöja sig med en enkel väntkur.

Men detta spelar ingen roll, Kinnekulle är fortfarande ett av de stora besöksmålen. Baron är nog nöjd, inte minst med den stora och vackra bok som kom förra året: Lustresande och bärsöndagar – när turisterna kom till Kinnekulle. Anna och Anders Lokrantz har gett ut boken och av dem har jag fått låna de härliga vykortet.

Hans Menzing

Vägen Skepplanda-Kvarnabo en väg genom obygd

Vägsträckning

Kvarnabovägen löper mellan Skepplanda och Kvarnabo genom skogen i Risveden. Den är 2 mil sliten gammal grusväg som kom till efter många påtryckningar under 20-talet. Innan dess fanns det endast en knappt farbar skogsväg, en så kallad klövjeväg.

Det var värre förr

Selma Lagerlöfs bror Daniel var läkare i Kungälv. Han skrev intygen nedan.

Undertecknad, hvilken flera gånger under årens lopp, senast tvenne gånger under höstens och vinterns influensaepidemi färdats i sjukbesök från Ryks by i Skepplanda samt inåt skogsbygden omkring fem kilometer till den så kallade Ryksdamm, får härmed intyga att vägen, om denna skall kallas väg, befinner sig i det mest usla skick och att köra annat än i gång är ej möjlig på grund af de stora stenar och gropar hvilka finnas så väl i hjulspåren som i själva vägen och att färdas der i mörker är enligt min mening förenadt med lifsfara.
Kungälv den 3 juni 1919.

Daniel Lagerlöf, legitimerad läkare

Redan på 1910-talet kämpade man med att försöka på-

verka myndigheterna till att bygga ny väg. Inget hände, men på 20-talet tog man nya tag och i kampanjarbetet lyckades man intressera redaktör Olani på Göteborgs-Posten för frågan. Han skrev långa och skarpa artiklar om vägen och om trakten som var så styvmoderligt behandlad. Det berättas även att man uppvaktade Axel von Sneidern, landshövding 1922-1941, och bjöd in honom till en ståtlig middag i gården Glömsten inne i Risveden. Skjutsen dit och sedan därifrån var mycket gropig med häst och kärra. När landshövdingen väl omskakad hade stigit av kärran lovade han Risvedenborna att ”de skulle få en riktig väg”.

Middagen i Glömsten var speciell. Lena Rydén pappa Nils var barn i huset då. Han berättade att barnen inte förstod någonting. Landshövdingen hade med sig något som de aldrig hade sett. Det var kräfter. Han satt där och åt, och han slängde det mesta....

Jag tror det var Lenas farfar som körde landshövdingen från Glömsten till Älvängens station och det var i så fall han som fick det positiva beskedet från von Sneidern.

Det tog många år att bygga den här vägen. Första etappen Skepplanda - Stenkullen blev klar i 1926 och först 1929 var man framme vid Granvattnet, en sträcka om 14 km, men det fanns förslag om att vika av mot Anten, Alingsås istället för att fortsätta mot Kvarnabo. De som bodde där vid den tiden hade då bestämt sig för att själva bygga och finansiera den sista biten av vägen fram till Kvarnabo, en sträcka av 5 km. Den blev klar 1925. Förslaget ändrades sedemera och man anslöt vägen från Skepplanda till den egenbyggda vägen mot Kvarnabo.

Allt stort sker tyst

I Göteborgs-Posten den 12 aug 1924 kan man läsa: Allt stort sker tyst. Sällan torde den satsen kunna tillämpas bättre än på ett vägbygge som nu under mer än halvanat år pågått på Risveden och som nu närmar sig sin fullbordan. Vad där i tysthet har utförts av ett fåtal småbrukare är så storartat att man torde ha mycket svårt att finna ett motstycke, om något sådant över huvud finns. Göteborgs-Postens läsare har haft tillfälle att lära känna risvedsborna, detta bergfolk som förr under namnet Alebönder voro kända som säsongarbetare, mestadels som byggnadssnickare, lite varstans i Västsverige. Ett senigt uthålligt folk syntes det i stånd att uthärda de svåraste påfrestningar. Att gå med tunga bördor på ryggen till och från arbetet nere i Göteborg var för dem

en lätt sak. De små tegarna och det ödsliga läget där uppe i dalgången tvungo befolkningen att föra en hård kamp för tillvaron och sådant skapar energi, stålsätter viljan. ...

Gång efter annan har man genom pressen fått inblick i de eländiga vägförhållanden som alltjämt råda i Risveden. Vägen genom bygden är alltid dålig, men höst och vår vanligtvis ofrafikabel. En fullständig avspärrning från läkare, apotek, veterinär, barnmorska är då för handen och vållar ängslan och lidanden.

Slut citat.

Ideellt vägarbete

Robert Johansson från Baggebo var den som samlade ihop alla berörda till ett möte runt 1920 och förslog att de skulle bygga vägen Granvattnet-Kvarnabo själva. Hans förslag var att varje gårds och lägenhetsägare utmed vägen skulle iståndsätta en sträcka som motsvarade egendomens storlek. De fick stöd och uppmuntran för sin idé från allehanda håll och det var många inte direkt berörda som ställde upp med gratis arbete och pengar. Anmärkningsvärt är också att alla jordfrågor löstes utan problem. Alla lämnade den mark som behövdes där vägen drogs fram.

50 år senare, under 1970-talet restes krav att Kvarna-

Drömmen blir verklighet. Kvarnabovägen asfalteras.

arbeta för att påverka politikerna i frågan. Det tog 13 år innan de lyckades, men bara till hälften. 1990 fick vägen asfalt fram till byn Ryks Damm, en sträcka på 4 km från Skepplanda samhälle räknat. Detta skedde alltså för 25 år sedan. Sedan dess har Risvedenborna hankat sig fram med den gropiga grusvägen från Ryks Damm till Kvarnabo, genom skogarna där bilar under tjällossningen ibland satte sig fast och fick dras upp med traktor. Varje år i 20 års tid har det gått rykten bland Risvedens innevånare att i år minsann, ska det bli asfalt på Kvarnabovägen. I 20 år har de blivit besvikna och när ryktet åter var i svang nu 2015 var det ingen som trodde på detta. De gamle sa att det får vi aldrig uppleva. Men så de fick dom. Under hösten fick Ale Kommun/Trafikverket plötsligt loss lite pengar och gjorde slag i saken. Nu kan Risvedenborna åka till sina hem utefter Kvarnabovägen och slippa fastna i gytta under tjällossning och få sina bilar förstörda. Fast vem vet .. hade det dröjt för länge, kanske risvedenborna till slut hade tagit saken i egna händer, hyrt en asfaltläggare och fixat det själva.

Uppgifterna är till största delen hämtade ur boken "Risveden, en västsvensk obygdshistoria". Författare Bo Björklund och Karl-Erik Andersson.

*Siv Grahn
Skepplanda*

Gropig grusväg

bovägen skulle rustas upp och helst asfalteras då den missköts och blivit mycket nergången. En förening, Risvedens småstugeförening, bildades 1977 som skulle

Vet du vad ett tunnland är?

Tunnland är en nordisk ytenhet som motsvarar den åkeryta som besåddes med en tunna utsäde. Numera används termen "tunnland" i Sverige kanske främst av äldre lantbrukare och uppfattas motsvara ungefär ett halvt hektar (ca 5 000 m²).

I Sverige och Finland fastställdes ett tunnland genom lantmäteriinstruktioner på 1630-talet till 14 000 kvadratalnar (56 000 kvadratfot), vilket motsvarar 4936,6 m². Därmed sattes exakt mått på en då knappt

sekelgammal princip att använda tunnland. Ett danskt tunnland (tønde land) fastställdes år 1688 till 14 000 danska kvadratalnar, vilket är 5 516 m². Ett norskt tunnland (tønneland) motsvarade 40 000 norska kvadratfot eller 3 939 m².

Motsvarande anglosaxiska ytenhet är acre, som är 43 560 engelska kvadratfot eller 4 047 m². Likheten mellan namnen acre och åker är slående och knappast en slump. (Läst på Wikipedia.)

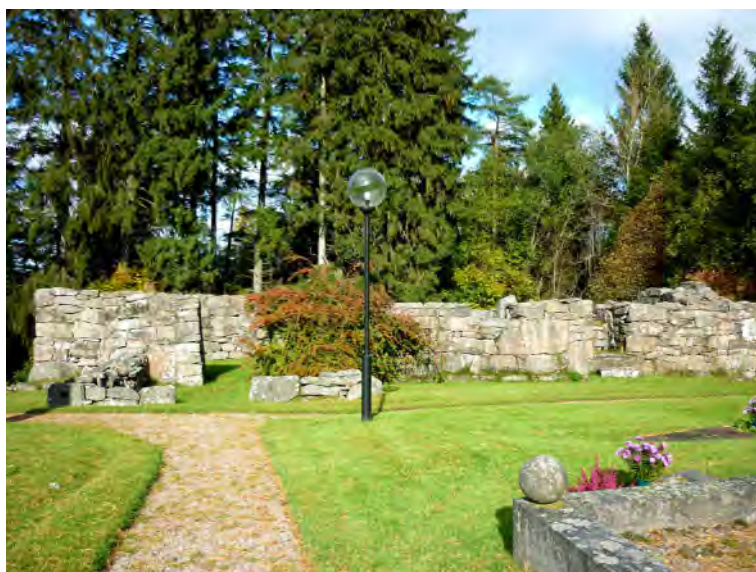
Väring från Kattunga byggde ortodox kyrka

En man från Kattunga tog tjänst vid kejsarens hov i Konstantinopel. Han kan ha tjänstgjort som livvakt i kejsarens personliga skyddskår. Under sin vistelse i Konstantinopel blev han omvänd till kristendomen och när han kom hem någon gång på 1000-talet lät han bygga en kyrka på sin gård. Med sig hade han en grekisk-ortodox munk eller missionär.

Detta berättas i ett nytt litet häfte *Din guide till fornminnen i Mark* som getts ut av fornminnesföreningen där, och det är väl ofarligt att gissa att Kattungabon var medlem i väringagardet, kejsarens berömda livvakt som bildades i slutet på 900-talet. För att få tjänstgöra där skall ha krävts att man lät döpa sig, kejsaren ville omges av kristna.

Bland historieintresserade, inte minst kring Kinnekulle, finns många som är övertygade att kristendomen nådde våra trakter just genom hemvändande varingar från Bysans. Men detta är första gången jag möter namn på en kyrka som skall ha byggts av en väring. Samma uppgifter finns även på kyrkans egen hemsida, och det visar sig att det handlar om en legend som tecknats ned av teologie doktor Bror Jansson, som även skrivit åtskilligt om Kinnekullebygdens kristna rötter.

Där berättas också att de hemvändande varingarna skulle ha ingått i svenske kungens hird (hans personliga krigare). 120 sådana krigare skall ha kommit från Mark och sökte sig till Kattunga kyrka, kanske för att den hade den rätta tron. På en annan sida om Kattunga sägs det att detta skulle vara Västsveriges äldsta kyrka, byggd redan på 800-talet.

Kattunga kyrkoruin som den visas upp i *Din guide till fornminnen i Mark*.

Att Kattunga kyrka skulle vara från 800-talet verkar överdrivet, i så fall måste det ha handlat om en träkyrka som senare ersatts av den kyrka i sten som revs på 1800-talet och som man nu bara kan se ruinerna av. Hur det verkligen var för 1000 år sedan eller mer lär vi ju aldrig få veta, men det är mycket intressant att det fortfarande lever legender kring denna numera rivna kyrka. För även om berättelserna är överdrivna så ligger det nog ofta en del sanning bakom.

Varför skulle inte en väring från Kattunga kunna komma hem och bygga en kyrka för att kunna fortsätta att tillbe den gud han mötte i fjärran Bysans?

Hans Menzing

Det var också en julafton

En julafton på 40-talet har jag ett tydligt minne av, som jag gärna vill berätta. Jag hade nyss fyllt tio år och hade börjat spela fiol. Det var i skolans regi så en dag i veckan gick jag till musikläraren för att spela i Källtorpskolan i Göteborg. Det var olika lärare och just denne minns jag. Han hette Brodin.

Tydligt hade han kontakt med sjömän för en dag frågade han om vi ville spela för sjömän på julafton. Det var ingen som protesterade och de som kunde, ställde upp.

Västgötabygden 1:16

Platsen var Amerikahuset nära hamnen. På eftermiddagen bestämde jag med en kamrat, som bodde i samma stadsdel. Hon visste inte var platsen för spelningen låg, så vi gjorde sällskap och tog spårvagnen till Amerikahuset.

Vi spelade några enkla låtar och en fotograf från Ny Tid (nedlagd sedan länge) dök upp Och tog en bild. Tyvärr blev den dålig, även om bilden finns i något album. Så återstod hemresan och med en gottepåse och en tio-kronorsedel i hand till taxi, lämnade vi julfesten.

Spårvagnarna hade vid den här tiden på julaftonen ställt in sin trafik.

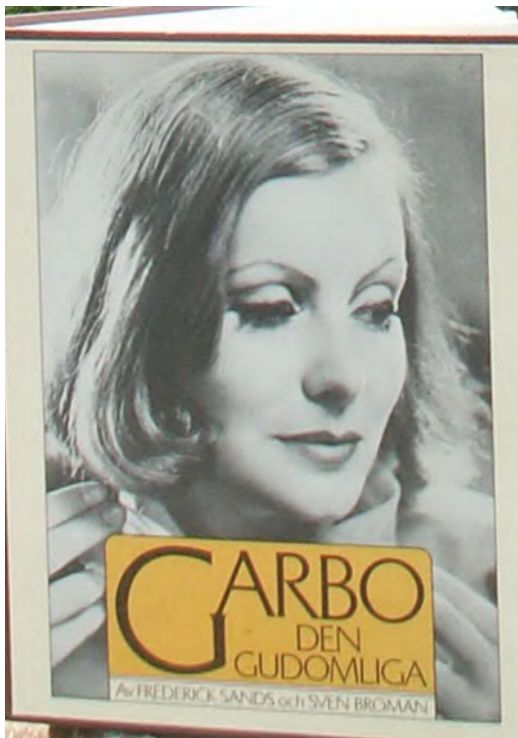
Gatorna var ganska tomma, för privatbilismen var ännu inte igång. Till slut dök en ledig taxi upp och när jag visade att vi hade bara tio kronor, så knorrade föraren en del. Vi bodde ju i olika delar av Göteborg så han föreslog att han kunde göra en tur, men ingen av oss skulle kunna komma ända hem.

Sent omsider blev det i alla fall julafton med familjen.

Så här efter många år har jag funderat om musikläraren hade tänkt sig in i situationen. Jag betvivlar att dagens tioåringar hade ställt upp på en julafton, som vi gjorde.

*Alf-Rune Sandberg
Borås*

Vem upptäckte Greta Garbo?

Man brukar säga att det var Mauritz Stiller som upptäckte Greta Garbo, men var det inte egentligen Ragnar "Lasse" Ring, född och uppväxt i Rydboholm? Han var i alla fall den som lät filma henne för första gången.

John Magnus Ragnar Larsson föddes den 11/4 1882 i Rydboholm Kinnarumma socken, där hans far Johannes var stationsinspektör vid Rydboholms järnvägsstation. Stinsen hörde till samhällets övre skikt, så disp. Johannes Erikson var ett av vittnena då gossen döptes.

Familjen Larsson flyttade vidare till en järnvägsstation i Småland då Ragnar var tolv år. Han själv bytte

namn till Larsson-Ring då han var tjugo, och påbörjade en karriär inom det militära; han tjänstgjorde vid flera regementen i södra Sverige. På I 28/21 i Sollefteå stannade han länge, ett tiotal år. Lasse Ring, som han kallades, var en man med många talanger. Han var särskilt intresserad av film och var bland annat chef för Hasse W. Tullbergs Film/Filmindustri 1920-30.

15-åriga Greta Gustafsson var 1920 anställd som expedient på hattavdelningen i varuhuset PUB i Stockholm. Hon hade uppträtt som hattmannekäng några gånger och nu skulle det göras rörliga bilder – reklamfilm – på PUB. Herrskapet Stockholm ute på inköp. Hasse W. Tullbergs Film hade fått uppdraget. Greta valdes ut att visa en höstgarderob. Hon såg lustig ut där hon klädd i en rutig riddräkt av "herrstorlek" poserade vid en spegel. Det var första gången Greta Gustafsson stod framför en filmkamera, och det var Lasse Ring som regisserade. Lasse Ring och Mauritz Stiller hade träffats i Sollefteå 1913 då Lasse utbildade krigshundar vid regementet. Stiller var där för att filma. De bägge männen behöll kontakten och då Stiller tio år senare sökte efter någon som skulle kunna spela "Elisabeth Dohna" i Gösta Berlings saga, sägs det att Lasse Ring rekommenderade sin modell Greta Gustafsson. Resten är historia.

<http://www.filmarkivet.se/sv/film/?movieid=165>

Så vem upptäckte Greta Garbo?

*Isabella Josefsson
Kinnarumma*

Källor:

Digitaliserade kyrkböcker
Svensk filmdatabas, m.m.

Nyårsönskan.

Jag hoppas att någon under året kommer att be om min hjälp även om jag är gammal och nästan blind. Jag vill känna att jag betyder något för någon.

Greta Waern Tierp

Klipp ur Synskades riksförbunds tidning Perspektiv nummer 6-2015

Välgjord bok om Bjärkes industrier

Såg vid såg jag såg hvarthelst jag såg.

Detta klassiska yttrande från en resenär vid Norrlands-kusten med massor av sågverk för drygt hundra år sedan skulle kunna användas om Bjärkebygden också. Länge var sågarna beroende av vattenkraft, men från 20-talet kom elströmmen och gjorde att sågverken kunde placeras där de bäst behövdes.

Så i Bjärke var det för hundra år sedan gott om sågar, de flesta små och mest för lokala behov, men också i vart fall en större anläggning som Kvarnabosågen. I boken *Betong, möbler och ost, Bjärke industrihistoria*, berättar Roland Antehag och Mats Antmarker närmare om 20 sågar som funnits i bygden. Dessa utvecklade i sin tur snickerier av skilda slag och dessutom växte en ganska omfattande möbelindustri upp.

Faktarik granskning

Det börjar bli allt vanligare med sammanfattningar av bygden under de senaste, ofta omvälvande, hundra åren. Här är det Bjärke Hembygdsförening som ligger bakom en mycket bred och faktarik granskning av Bjärkebygdens industrier. Alla extra intressanta presenteras bokstavligen i närbild (de gamla och nya bilderna är många) och här får man massor av intressanta detaljer. Om kunniga människor, som Karl A Andersson vilken 1915 skulle bygga sig en bostad men märkte att det var svårt att få tag i fönster, dörrar och andra trädetaljer. Så han tillverkade dem själv, så bra dessutom att andra byggmästare la märke till det och började beställa liknande saker till sina byggen. Men det handlar också om vilken stor spridning Bjärkeprodukter kunde få.

Många framgångsrika företag köptes senare upp av storföretag, och ofta lades de ned några år senare. Andra fortsätter att sätta Bjärke på kartan, detta är inte bara en historiebok utan visar bygden fram till idag.

Många bilder

Boken är mycket välgjord och systematisk. Olika tillverkningar samlas under samma rubrik, så kan man exempelvis se vilken omfattande och bra möbeltillverkning som funnits här. Mycken tid har lagts ned på att intervjua ägare, men också anställda på nu försvunna företag. Nya och gamla bilder visar utvecklingen och sammantaget får man en imponerande bild av företagsamhet, hantverkarskunnande och idékläckande.

Boken förtjänar att bli en förebild, det har skett en enorm förvandling framför allt på landsbygden de senaste hundra åren, och den personliga kunskapen om vad som varit försvinner snabbt. Det finns en rad olika områden som kan inventeras. Massor av verksamhet som nu förvunnit är väl värd att minnas.

Hans Menzing

Faktaruta

Betong, möbler och ost. Bjärke industrihistoria. Text: Roland Antehag. Bildmaterial: Mats Antmarker. Utgivare: Bjärke Hembygdsförening. 140 sidor i stort format med massor av bilder.

En del Hembygdsföreningar uppvaktar sina medlemmar med Västgötabygden i stället för en blombukett. Västgötabygden håller sig fräsch hela året!

Södra Säm, Kapellet på ängen och kyrkan i byn

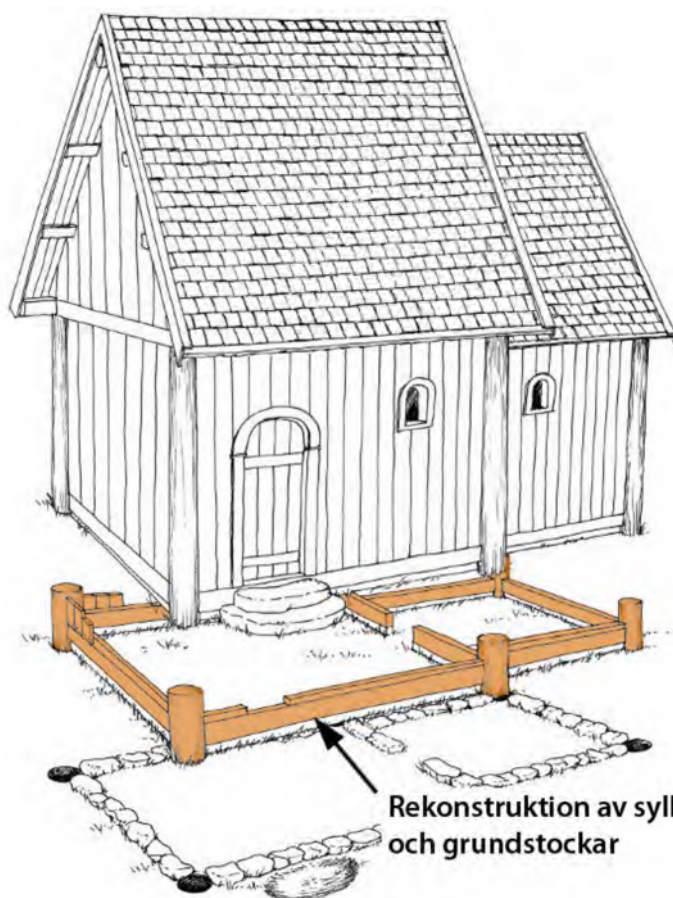
Hösten 2009 undersökte arkeologer från Lödöse museum två platser i Södra Säms by i Ulricehamns kommun. Med cirka tre hundra meters mellanrum fanns där två ovanliga medeltida kyrkor, eller snarare en stenkyrka och ett träkapell. På många sätt var detta en unik arkeologisk undersökning som mycket välförtjänt fick stor uppmärksamhet i media, bland forskarna och hos allmänheten.

Stenkyrkoruinen var Södra Säms gamla sockenkyrka och kyrkogård. Den övergavs på 1820-talet då en ny kyrka, gemensam för de två socknarna Södra Säm och Gällstad, uppfördes i Gällstad. Under 1800-talet hade den gamla kyrkan förvandlats till en stenhög och på 1940-talet snyggade man till ruinen och kyrkogården. Kyrkan var av en mycket ovanlig form, en så kallad absidsal och undersökningarna 2009 visade att den hade uppförts omkring 1250-1350. Äldre gravar på platsen påvisade dock att där funnits en kyrka långt före uppförandet av denna byggnad.

På en skifteskarta över Säms by från 1710 fanns en rektangulär markering en bit söder om byn och sockenkyrkan, med en upplysande text: "En förfallen kyrkiogård". På denna plats upptäckte arkeologerna spåren efter ett litet träkapell, en så kallad stolpkyrka, från 1100-talet. Den revs troligtvis redan på 1200-talet och, något förvånande påträffades inga gravar på platsen. Detta gör att det sannolikt inte var någon vanlig sockenkyrka med "kyrkiogård" utan att den snarare ska ses som ett kapell, kanske för resande eller som en plats där man vördade ett lokalt helgon.

Vi får ofta besökare, både enskilda och grupper, som vill uppleva Södra Säms historia och lära sig mer om de två medeltida byggnaderna och miljön runt omkring dessa. Vi har därför startat ett projekt för att göra platserna mer tillgängliga för allmänheten och informationen bättre. Det handlar om att producera bra och hållbara skyltar samt röja området från träd och sly. Dessutom vill vi på platsen för kapellet återuppbygga en fullskalig rekonstruktion av syll och grundstockar, se illustration.

Vi har kontaktat ett flertal hantverkare och specialister som ska hjälpa oss med detta men det kostar pengar och vi behöver din hjälp.

Alla bidrag stora som små är välkomna! Genom privata bidrag har glädjande nog hittills inkommit 40 000 kr.

Rekonstruktion av kapellets syll och grundstockar beräknas vara klart under 2016.

Vill du vara med och stödja projektet? Gör en inbetalning till Vegbyortens Hembygdsförening, bankgiro nummer 216-1826. Glöm inte att skriva "Kapellet i Södra Säm" samt inbetalarens namn.

Tack för ditt bidrag!

Projektgruppen för Södra Säm och Vegbyortens Hembygdsförening

Yvonne Henriksson

E-post: yh@telia.com

Illustration av Staffan Philipsson

Så är det nog...

Bilen har ännu inte trängt ut hästen. Har ni någonsin sett ett monument där en man sitter vid ratten?

Hans Günyher Wibkler

Rysk björn välkomnar gästerna till Bjertorp

En rysk slagbjörn välkomnar gästerna vid trappan upp till restaurangen på Bjertorp.

Helt naturligt

Att ett hotell möter sina gäster redan i entrén med en stor björn verkar inte så genomtänkt, men på Bjertorps slott på Varaslätten fungerar det. Besökarna verkar heja

glatt på björnen, och förmodligen tar åtskilliga en selfie på sig och björnen. För även om det handlar om en farlig rysk slagbjörn så är den uppstoppad och har stått där stadigt i hundra år.

Så Bjertorp skulle kännas tomt utan sin vakande björn vid trappan. Att den står där beror på att slottets byggherre Knut Henrik Littorin tjänade sina pengar som chef för Nobels ryska oljekoncern. På lediga stunder ägnade han sig gärna åt jakt, och prydde förstas sitt slott med många andra jakttroféer, men det är björnen som blivit känd.

Bjertorp byggdes mellan 1911 och 1914, och egentligen var det konsulinnan som styrde jobbet. En populär historia berättar att hon tyckte att Ferdinand Brobergs ritningar såg småttiga ut och på stående fot bestämde att alla mått skulle ändras från aln till meter. Allt i Brobergs redan pampiga slott blev alltså nästan dubbelt så stort.

Om det är sant vet jag inte, och det gäller även den lika vanliga historien om att konsul Littorin tvingades fly från Ryssland i samband med revolutionen 1917. Han insåg att det var farligt att färdas som rik herreman så han bytte kläder med sin kusk. Resultatet blev att kusken sköts som kapitalistsvin medan Littorin friades som en av arbetets söner.

Däremot skall det vara sant att han 1913 blev norsk konsul i Ryssland, alltså åtta år efter att Norge gjort sig fritt från Sverige. Visserligen ville norrmännen bli av med alla band till Sverige, men planerna på att ha Littorin som konsul var från tiden före 1905, och han var så populär att han fick duga trots att han var svensk.

Det finns gott om historier kring Bjertorp, så det är nog helt i sin ordning att hotellets och restaurangens gäster välkomnas av en björn.

Hans Menzing

Du har väl inte glömt

att prenumera på Västgötabygden? I förra numret fick du en bankgirotalong, men har den kommit bort så är priset 150 kronor och bankgirot är 378-5383. Glöm inte att skriva ditt namn och adress.

Hundraårsjubileum i Tråvad

Den 7 november firade Tråvads Hembygdsförening sitt hundraårsjubileum. Hundratalet gäster gjorde festen till något av en hemvändardag. Claes Astin var inbjuden högtidstalare. Bengt-Göran Ferm från Västergötlands Hembygdsförbund delade ut diplom och för musikalisk underhållning svarade Johan Silverhjelms och Hanna Carlsson.

Hundraåringen uppvaktades av bland annat Vara kommun, angränsande hembygdsföreningar och Västergötlands Hembygdsförbund. Två av föreningens medlemmar, Kerstin Sjölin Magnusson och Uno Kullander hedrades med Hembygdsförbundets diplom för värdefullt arbete inom föreningen.

Historik över föreningen

Gerd Johansson, en av föreningens eldsjälarna, hade satt samman en historik som hon föredrog på jubileumsfesten.

Tråvads Hembygdsförening bildades 1915. Hembygdsföreningen i Tråvad är Skaraborgs näst äldsta. Den slås av Rackeby, som är några månader äldre. Västergötlands äldsta förening är Svältornas Fornminnesförening som bildades redan 1905.

Ett möte med Tråvads diskussionsklubb hölls en lördagskväll någon gång under våren 1915 i Tråvads stations andraklass väntsal. Stationsföreståndaren Alexander Gustavsson föreslog då att en fornminnesförening borde bildas. Det första protokollförda sammanträdet hölls inte förrän i december 1915. 1916 togs första inträdesavgifterna emot.

Den första styrelsen var: ordförande Carl Carlsson Gammaltråvad, kassör Alexander Gustavsson Samhället, sekreterare Anton Persson Skattegården, Frans Bolander Samhället, C J Andersson Samhället, Karl Jonsson Stan och Clas Johansson Gammaltråvad. En ideell styrelse på den tiden valdes vanligtvis inte på ett eller två år, utan det var i stort sett ett livstidsmandat eller tillsvidaremandat.

Den första protokollsboken var även kombinerad kassabok och medlemsförteckning. Dessutom finns det i boken cirka 120 handskrivna sidor om sägner, sedvänjor och händelser från tidigt 1800-tal och framåt. En del av detta är publicerat i ”Tråvads socken – Landsbygdens del”.

Under föreningens första år samlades en hel del gamla saker in, några skänkta, andra inköpta. Efter några år började föreningen även samla in uppgifter om sägner, seder och bruk med mera. Ett par värdefulla gravhällar räddats, sedan de hittats.

Besök i föreningslokalen

Några dagar före jubileumsfesten kom föreningens ordförande Sven-Erik Karlsson och jag överens om att

Ciceroner. Sven-Erik Karlsson och Carl-Owe Johansson berättade om både föreningen och bygden.

träffas efter jul för att i lugn och ro prata om föreningen och bygden.

Går man in på Tråvads Hembygdsförenings hemsida hittar man mycket intressant om föreningens hundra år. Jag blev imponerad och när julhelgen var nästan över fick jag träffa Sven-Erik Karlsson och Carl-Owe Johansson i föreningslokalen för en pratstund. Här fanns flera meter med klippböcker med tidningsartiklar som handlar om Tråvadsbygden. Herbert Johansson från Längjum svarade för de flesta pärnarna med tidningsklipp från 1950 till 2002.

Här finns massor med gamla fotografier, både äldre och yngre. Två album innehåller gamla skolkort. Här finns också gamla kartor. Arbetsmaterialet till två utgivna böcker finns bevarat, ett material som är värdefullt för det innehåller mycket uppgifter som inte fick plats i böckerna.

När man talar om Tråvadsbygden är det socknarna Tråvad och Längjum det handlar om.

Lagom till hundraårsfesten kom jubileumsboken 2015 ut. Hans Menzing berättar om den på sidan 15.

Egen almanacka

Sedan 2009 ger föreningen ut en egen almanacka. Den har blivit mycket populär. Bilderna i almanackan har anknytning till den aktuella månaden men det finns fyra fasta teman som återkommer varje år. En gåramålning av Mikael Raatikainen, ett skolkort, en idrottsbild samt en träfigur av konstnären Herman Rosell. Almanackan trycks i hundra exemplar och brukar ta slut.

Sista kalven. Bilden för juni 2016 visar den sista kalven i Tråvad.

Sevärdheter och besöksmål

På hemsidan finns en förteckning över besöksmål och sevärdheter i bygden. Detta borde man se på alla hembygdsföreningars hemsida. Det är en fin reklam för bygden.

Redit folk i Tråvad

Sven-Erik Karlsson var under ett antal år vice ordförande. Vid årsmötet 2014 fick han med kort varsel ta över ordförandeskapet på grund av att Ingvar Sabel avled. Lite blygsamt säger Sven-Erik att det går väl bra, men det beror på goda medarbetare som kan sådant som jag inte är så bra på. Men det vore roligt om vi vore fler. Det är svårt att få folk att engagera sig. Jag tror att det är lättare på rena landsbygden. Ofta har man inte samma hembygds känsla i en tätort. I en tätort är omsättningen på folk ofta större än på landsbygden. Många som bott här i Tråvad flyttar ofta till Lidköping. Vi säger ibland att nya pensionärer är för friska, de hinner inte engagera sig i föreningslivet. Sven-Erik är nog undataget, han är med i många föreningar.

Det finns och har funnits mycket redit folk i bygden. Bland sina medarbetare nämner han Gerd Johansson och Arne Magnusson i första hand, men det finns fler, om dem kan du läsa om i jubileumsboken, säger Sven-Erik.

Vi pratade om jubileumsboken och jag fick veta att allt är nyskrivet, vi försökte undvika att ta med något vi berättat om tidigare.

Värdefull dokumentation. Flera hyllmeter med klippböcker berättar om Tråvadsbygdens historia.

Carl-Owe Johansson berättar att han varit med i redaktionskommittén och har skrivit ungefär en fjärdedel av texterna. Vi pratar om vikten av att lyssna på gammelt folk och deras berättelser. Då säger Sven-Erik att han ångrar att han inte intervjuat gamla när han själv var ung. Vi som sitter kring bordet den här dagen är nog i den åldern Sven-Eriks gamle var.

Program

Jag frågade mina värdar om föreningen har någon utåtriktat programverksamhet. Bygdevandringar har man haft på lite olika håll i bygden. Man har gjort ett antal studieresor och så har man gjort kyrkogårdsvandringar.

Fastigheter

Föreningen har en Fornstuga som ligger i utkanten av samhället. Så har man ett Bondgårdsmuseum som man fått i gåva. Men det har inte riktigt blivit som man hoppats. Intresset för museet är dåligt och det har blivit en belastning för föreningen. Föreningen har också erbjudits några andra hus. Men vi har tackat nej, berättar Sven-Erik.

Dröm

Avslutningsvis frågade jag Sven-Erik och Carl-Owe om de har några framtidsdrömmar. Och det har dom. De önskar fler och yngre medlemmar som de skulle kunna intressera för föreningens arbete. Vi önskar att det fanns folk som kan och vill fullfölja det vi börjat med.

Jag får också veta att en annan dröm är att få tid och ork att digitalisera föreningens fotosamling. I samband med framställningen av almanackorna och böckerna har man börjat att skanna in bilder, men mycket jobb återstår.

Men det finns också glädjeämnen i Tråvad, fick jag veta. Alla duktiga företagare som finns här. Och att vi har en affär i samhället igen är glädjeämnen som står högt i kurs.

Leif Brunnegård

Hembygdsföreningen startade hos stinsen

Tråvads Hembygdsförening har fyllt hundra år och är därmed en av de äldsta hembygdsföreningarna i Västergötland. Den är förmodligen äldst i Vara kommun och äldst av alla nuvarande föreningar i Tråvad, skriver föreningens styrelse i den jubileumsbok som nyligen getts ut.

Hembygdsföreningen tros vara den näst äldsta i Skaraborg efter Rackeby. I hela Västergötland leder Svältornas fornminnesförening åldersligan. Och egentligen startade både Rackeby och Tråvad som fornminnesföreningar och bytte senare namn, hembygdsförening kändes nog mer rätt i tiden.

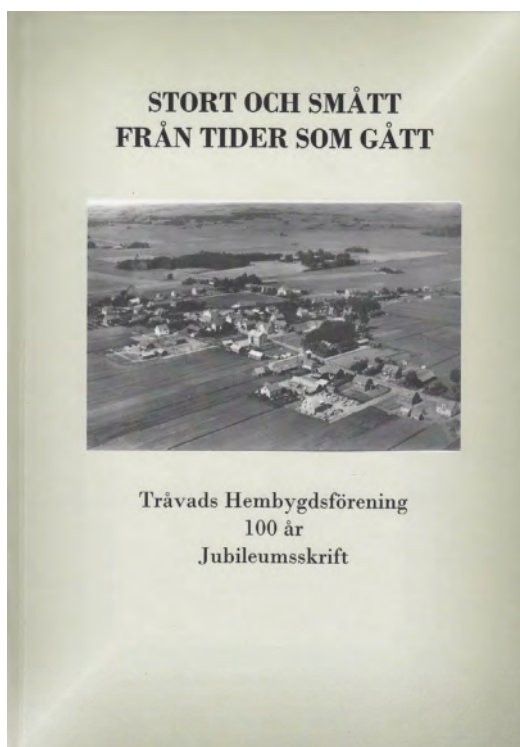
Hos stinsen

Tråvad är ett stationssamhälle som växte upp kring stationen vid Västergötland Göteborgs Järnväg, en av bygdens pulsådor vid förra sekelskiftet. Så det är helt i sin ordning att första mötet hölls i andraklassväntsalen i stationshuset, men det berodde förstås också på att det var stinsen själv, Alexander Gustavsson, som kom med uppslaget. Karl Karlsson blev visserligen första ordföranden, men Alexander anses vara den främsta eldsjäl.

I Jubileumsskriften får vi veta lite om starten då det först handlade om att köpa in en stuga inom bygden, ”vilken då skulle vårdas för att stå som kuriosas för våra efterkommande”, som det uttrycks i det första protokollet. Idag betraktar vi förstås inte gamla stugor som kuriosas utan som kulturminnen.

Egna minnen

Eftersom det skrivits flera böcker om Tråvad tidigare, så ägnas denna bok mest åt det senaste halvsekle. Detta gör att mycket av det som berättas är självupplevt, med allt var det innebär av personlig färg. Men visst finns här också äldre inslag, som en presentation av Sven och sonen Adam Otto Lagerberg, två uppsatta män med spännande liv. Till oanade höjder nådde senare också Per-Olof Nilsson, som blev professor i arkeologi, världsberömd med rymden som arbetsplats. På

lite närmare håll hittar vi Svante Andersson – en affärsman med fingertoppskänsla.

Många har säkert minnen från Skyttetorpet/Idrottsparken eller Tomternas park liksom av de många dansorkestrar som här presenteras, jag var rentav själv med och startade en av dem.

Träsnidaren

Roligt är att träsnidaren Herman Rosell uppmärksammas, det är väl inte många som minns honom idag. Däremot skratrar säkert många igenkännande åt inslag från Tråvadsrevyerna eller sneglar på tavlor av Mikael Raatikainen på väggarna därhemma. Till kulturvärlden hör också Paul Nilsson, prästen som bland annat skrev Västgöta-hymnen, vilken är obligato-

risk vid hembygdsvännernas större fester.

Andra var namnkunniga på andra sätt, och här serveras en lång rad namn som användes på personer i bygden på 50-, 60- och 70-talen. Nästan alla är snälla och rumsrena, kanske har en del sovrats bort för öknamn kunde vara pinsamma.

Naturligtvis presenteras dagens dragplåster i bygden, Källes Rekord-Magasin. Det kan vara värt att notera att Källe själv, Carl-Owe Johansson har medarbetat mycket flitigt som skribent, och jag gissar att många bilder också kommer från honom.

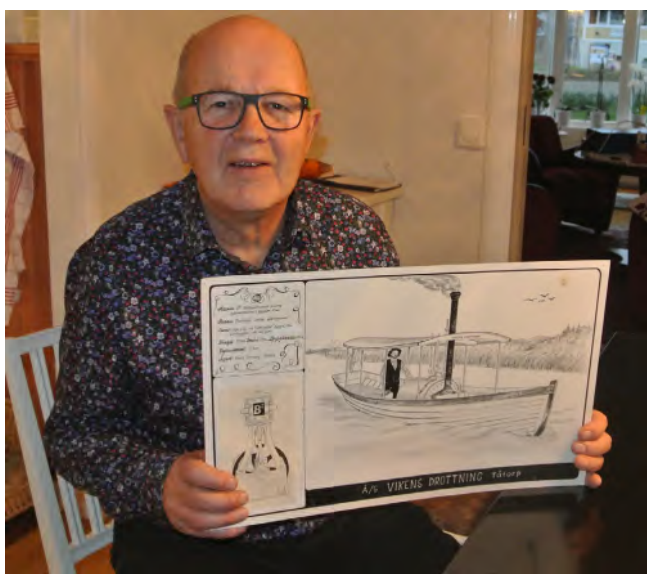
Sammantaget är det en mycket intressant och bitvis underhållande bok. Inte minst är det roligt att läsa hur oerhört välsorterade även små stationssamhällen var när det gällde affärer och annan service.

Hans Menzing

Stort och smått från tider som gått. Jubileumsskrift från Tråvads Hembygdsförening 100 år. Redaktion: Gerd Johansson, redaktör, Carl-Owe Johansson, Sven-Erik Karlsson, Lennart Andersson, Margareta Sabel, Anders Bengtsson och Uno Kullander. Cirka 200 sidor med många illustrationer.

Bernt Breding i Forsvik brinner för ånga

Efter trettiofyra år på samma företag – Volvo Komponenter i Skövde – bröt ingenjören Bernt Breding 1997 upp från en trygg anställning för att ge sig i kast med ångan på allvar. Redan drygt tjugo år tidigare väcktes intresset, när han såg ångbåten Trafik återvända nyrenoverad till Hjo. Sedan har Bernts passion för ånga hela tiden legat på topp. I början av 1980-talet konstruerade han sin första egna ångmaskin.

År 1983 sjösatte Bernt sin första ångbåt – Vikens drottning 1 – i Tåtorp vid Göta kanal.

År 1983 sjösatte han sin första ångbåt i Tåtorp – Vikens drottning 1. Mellan åren 1995 och 2007 var han projektledare för byggandet i Forsvik av en fullständig replika av ångfartyget Eric Nordevall.

Hösten 2015 besökte jag Bernt Breding och hans hustru Laila Gullnäs i deras hem sedan 2001 – en villa, belägen intill slussen i Forsvik.

Redan på 1970-talet träffade jag Bernt i Hem och Skolas samarbetsorgan i Skövde. Vi var några föräldrar som i Radio Skaraborgs barndom gjorde ett eget program i serien Terört, där vi bland annat tog upp frågan om skolplikt för föräldrar.

Under 1980-talet hade vi för övrigt samma arbetsgivare – Volvo Komponenter i Skövde. Redan då hade Bernt konstruerat sin första båt – Vikens drottning 1 – och avdelningen Anläggningar på enheten Teknik på Volvo Komponenter fick en sommardag äntra ångbåten för en åktur till Lanthöjden – Göta kanals högsta punkt, belägen mellan Tåtorp och Vassbacken.

Brinner för ånga

Bernt och hustrun Laila Gullnäs har båda en passion

för ånga. Laila är Bernts ungdomskärlek, men de kom ifrån varandra och bildade familj, var och en på sitt håll. Efter trettio år fick de åter kontakt och på den vägen är det.

Bernt och Laila slutade sina arbeten samtidigt 1997 och sedan dess har allt kretsat kring ångkraft, båtar och sjöfart. När de flyttade till Forsvik öppnade Laila Kanalbutik 5 knop invid slussen i Forsvik. Det är en inrednings- och presentbutik med marin inriktning. Efter tio år trappade hon ner och butiken övertogs av hennes dotter Charlotta.

– Laila är den enda kvinna jag träffat som är lika hängiven ångan som jag själv. En själarnas förening, säger Bernt

Trehundra ångmaskiner

I anslutning till Bernts och Lailas hus har Bernt sin verkstad, B2 Ånga. Här har han konstruerat och byggt ångmaskiner och ångpannor till fritidsbåtar. Även båtar i trä har han levererat tack vare sin vän Lars Qvist, Kungslena Finsnickeri.

Under trettio år har det blivit cirka trehundra ångmaskiner, nittio ångpannor och ett tjugotal kompletta 5,5 meter långa ”Qviding” (Qvist/Breding) ångbåtar.

Bernt började med en egen ångbåt i trä, men för övrigt gillar han stålskrov bäst. Stål är mer robust och tål stötar bättre än trä. En stålbåt har Bernt och Laila kvar – Tärnan af Forsvik. De tycker det är praktiskt att ha en båt för kortare turer in till Karlsborg eller för att ta med barn och barnbarn och andra passagerare ut på sjön.

Nu har Bernt sålt sin tillverkning av ångmaskiner till Agne Karlander, som driver Vinäs Maskinteknik i Mora. Eftersom Bernt fortfarande producerar ångpannor arbetar de tillsammans med framtagning av ånganläggningar.

Verktymmakaren och tekniken

För att börja från början. Bernt föddes 1944 i Borås, men han växte upp hos sina farföräldrar i Suntak utanför Tidaholm. Tonåren tillbringade han i Ekedalen.

Bernt var tidigt intresserad av teknik och utbildade

Profilen

sig till verktygsmakare vid Landstingets centrala verkstadsskola i Tidaholm. En skola som var mycket populär och eleverna kom från hela Skaraborg.

Efter verkstadsskolan i Tidaholm och lumpen i Karlsborg flyttade han till Skövde och ett arbete som verktygsmakare i Volvos gjuteri. Han studerade till gymnasiingenjör, först på kvällstid och det sista året vid Västerhöjdskolan och han blev klar med studierna 1965. Han bildade familj och blev kvar i Skövde till slutet av 1980-talet.

I gjuteriet arbetade han bland annat som modellkonstruktör, och 1975 blev han chef över modellverkstaden. Under några år på 1980-talet var han knuten till Volvos anläggning i Köping för att under 1990-talet vara personalchef för enheten Teknik i Skövde.

Bernt fick besök av en släkting som ville ha en ångmaskin. ”Vi tillverkar en”, ett alternativ som innebar att importera maskindelar i gjutgods från England. Detta plus kicken Bernt fick vid mötet med ångfartyget Trafik i Hjo 1975 lade grunden till hans brinnande intresse för ångtekniken.

– Att experimentera och ta tillvara gammal teknik i modern tid är en utmaning. Att därtill få ägna sig åt sin hobby och entusiasmera andra teknikintresserade ger livet en extra krydda. Livsglädje helt enkelt, säger Bernt.

I slutet av 1980-talet bodde Bernt och senare även Laila i Tåtorp, nästgårds till slussen mellan sjön Viken och Göta kanal. Nu bor de sedan femton år i bruksorten Forsvik, som har ett intressant kulturhistoriskt förflutet. Det var här som de berömda bröderna John och Nils Ericsson blev ”upptäckta” av Göta kanalbyggaren Baltzar von Platen i början av 1800-talet.

Eric Nordevall II

Forsviks Bruk är idag ett historiskt museum och tillhör Västarvet, Västra Götalandsregionen. Här visas och berättas 1800- och 1900-talens industrihistoria, men redan på medeltiden fanns här en smedja och en kvarn. Under 1990-talet var Lars Bergström museichef i Forsvik, och han ville satsa på ett levande museum.

– Bernt, du som håller på med ånga, har du någon bra idé?

Bernt tog sig en funderare. 1980 så hade man hittat ångfartyget Eric Nordevall, som byggdes 1836 och sjönk den 6 juni 1856 utanför ön Jungfrun i Vättern.

– Vi bygger en kopia av Eric Nordevall, föreslog Bernt. Sagt och gjort. Föreningen Forsviks varv bildades. För att få uppmärksamhet såg man till att få en framstående person som ordförande i föreningen – dåvarande landshövdingen i Skaraborgs län, Birger Bäckström.

Projektledare

Bernt Breding blev projektledare för bygget av hjulångaren 1995. I slutet av 1990-talet började skepps-

Bernt återanvänder gärna material. Det här svänghjulet har han hämtat från en skrotad skördetröska för att användas i en generator, som ska driva en ångmaskin.

byggmästaren Patrik Zimonyi vid Forsviks varv, och han blev Bernts efterträdare som projektledare 2007.

Det som en gång började i föreningen Forsviks varvs anda har blivit ett betydande projekt, där ett viktigt mål har varit att utbilda personer i skeppsbyggeri och modellsnickeri.

Bygget av Eric Nordevall II har bekostats dels via bidrag från EU, dels via lokala och nationella bidrag eller sponsorpengar. Långtidsarbetslösa har fått möjlighet att gå vidare till andra arbetsplatser efter sina insatser vid Forsviks varv. Omkring 350 personer har under de här åren arbetat med båten.

Ångpannorna tillverkades vid Marinmuseums verkstad i Karlskrona och maskinerna av Motala Verkstad 2009. 2011 kunde den första resan genomföras och då till Stockholm, där Eric Nordevall II döptes av kronprinsessan Viktoria. Sedan 2012 gör hjulångaren ett antal sommarturer varje år.

Fortfarande träffas några entusiaster eller ”gubbar”, som Bernt säger, en gång i veckan på varvsgolvet i Forsvik för att iordningställa en ångslup 45, som tillhör Statens Maritima Museer. Kanske diskuterar de också nästa stora projekt på Forsviks Bruk – en sjuttonhundratals kungaslup. Men det är i en begynnande fas. En studie pågår om projektet kan genomföras i utbildningssyfte.

Lev fullt ut, gör det du brinner för

Inte sällan har Bernt elever och praktikanter på besök. Några är osäkra och vet inte vad de skall utbilda sig till. En kille, berättar Bernt, visste inte vad han skulle satsa på.

– Men vad vill du helst göra?

– Jag gillar dataspel, sa killen.

– Bra, det finns en utmärkt utbildning på högskolan i

Skövde. Gör det du brinner för, så kommer garanterat arbetsglädjen och trivselsn, svarade Bernt. Och det är en devis som Bernt och Laila lever efter alltsedan de träffades på nytt i slutet av 1990-talet.

Gör det du brinner för! Då följer livs- och arbetsglädjen med. Men för att ångbåten ska få fart framåt får

man inte glömma att då och då lägga ny ved på glöden. Och för att trivas lite extra, tar man med kaffepannan, men det ska vara riktigt kokkaffe, i alla fall för ångbåtsfantaster.

Monika Moberg

Boka plats på Tånga den 17-18 september

tånga VÅRGÅRDA EVENEMANGSCENTER CAMPING & VANDRARHEM

Camping

ROBURVÄNGEN
BOZTÄNVÄNGEN
VONVÄNGEN
MUNNVÄNGEN
DOGGVÄNGEN

1. Vandrarhem/Sergeanten
2. Vandrarhem/Fänriken
3. Vandrarhem/Löjtnanten
4. Vandrarhem/Kaptenen
5. Vandrarhem/Majoren
6. Vandrarhem/Översten

7. Reception
8. Dusch/Toalett camping
9. Campingkök
10. Handkapp/Dusch/Toalett/Sköttrum
11. Stugan/TV-rum
12. Vandrarhem/Mässen

13. Mässen Festlokal/Konferenslokal
14. Tältplats
15. Lekplats
16. Sopor/Källsortering
17. Latrin Husbil/Husvagn
18. Lektionssal
19. Matsalen Fest/Konferenslokal
20. Hunddusch
21. Tvättstuga
22. Extra dusch/toalett till vandrarhemmet
23. Café/Restaurang
24. Bröderna Fågglums Cykelmuseum
25. Nostalgi/Väg museum
26. Omklädningsrum/Bad

AKTIVITETSOMRÅDE
LÅNGHEKEN NATURRESERVAT
GÖLFRANÅ CA 1 KM

Som ett led i jubileumsåret 2016 arrangerar Hembygd-Väst den 17-18 september en mäsas på Tånga hed i Vårgårda. Platsen är vald med tanke på att Vårgårda ligger centralt i Västra Götalands regionen och har alla de faciliteter, som behövs för en sådan mäsas Vi hade ju vårt årsmöte där senast i maj 2015. Här finns plats för 150 utställare i olika montrar, tre meter breda samt bord och el ingår, samt även utomhus för maskiner eller liknande. Ingen kostnad utgår i monterhyra.

NAV (Arbetlivsmuseer i Väst) ämnar ställa upp med 25-30 olika montrar, då de förlägger "arbetlivsmuseernas dag" hit. Westgöta Idrottshistoriska Sällskap ämnar visa några av sina samlingar och Föreningen för Västgötalitteratur kommer med bokbord. En rad hantverkare/hemslöjdare har även planer på att komma hit.

I samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan planerar vi för föreläsningar/seminarier. Biskop Åke Bonnier har tackat ja och ett flertal andra är tillfrågade.

Nu behöver vi få in anmälningar från alla hembygdsföreningar så att vi kan visa upp den samlade hembygdsrörelsen - från era aktiviteter, hembygdsgräddor eller samlingar. Mer info eller anmälan till mail: svenake.mokander@gmail.com eller 0322 - 67 23 10. Vår målsättning är ju att få mycket skrivet och uppmärksammat så vi får fler besökare till våra hembygdsgräddor även efter jubileumsåret. Vi kommer att försöka hålla ihop mässan i några olika teman samt även geografiskt - vi vill gärna visa upp Västergötland som ett aktivt område! Välkomna!

Sven-Åke Mökander

Årsstämman 2016 hålls i Skara

Årsstämman kommer 2016 att genomföras i Skara - staden där vägar och sekler mötas. Skara är en av Sveriges äldsta städer, 1988 firades 1000-årsjubileum med pompa och ståt. Staden bjuder fortfarande på många tillfällen till historiska tillbakablickar, samtidigt som stadsbilden också visar förnyelse. Att siluetten av Domkyrkan dominerar stadens profil, visar tydligt kyrkans betydelse för Skara. Stiftet är Sveriges äldsta. Kyrkan var huvudman för den högre utbildningen, först för präster sedan också för veterinärer. Många är de djäknar som lämnat avtryck i Sveriges historia.

Centralpunkten för stämman kommer att vara Skara Stadshotell med Rosers Salonger. Hotellet byggdes 1875 och har renoverats och kompletterats flera gånger under åren. Teatersalongen kom till på nittioalet och för bara något år sedan byggdes en modern konferensdel.

Programmet under eftermiddagen kommer att handla om den rika historien i Skara, där både kyrkan och skolan har lämnat stora avtryck. Vi kommer att möta flera milstolpar i den tusenåriga staden.

Program lördagen den 7 maj

Från kl 09.00 kan man registrera sig. Då väntar en buffé med varma drycker och smörgås. Fram till mötesförhandlingarna startar, bjuds på smäktande toner av en trubadur.

Stämmoförhandlingarna startar kl 10.00

i Rosers salonger och håller på fram till cirka kl 12.00. Därefter serveras det lunch i Stadshotellets matsalar.

Under eftermiddagen

med start kl 14.00 erbjuds det intressanta visningar av staden sevärdheter. Av praktiska skäl, kommer deltagarna att delas in i mindre grupper med olika teman. Varje grupp kommer att ta del av två visningar. Besöksmålen är:

Västgötalitteratur på Stifts- och landsbiblioteket samt Veterinärmuseet.

Skara Lundsbrunns järnvägar

och Djäknarna i Skara

Skara domkyrka.

Domkyrkan och Västergötlands Museum

Krönikebrunnen och föredrag i Rosers salonger

Efter eftermiddagens aktiviteter bjuds det på kaffe och dagen i Skara avslutas med en samling i Domkyrkan, där vi får njuta av vacker musik. Vi räknar med att avsluta ca kl 17.00.

Inbjudan till årsstämman kommer att skickas ut till alla hembygdsföreningar i månadsskiftet februari - mars. Anmälan om deltagande bör ske föreningsvis. Anmälan skall innehålla uppgifter om vilken aktivitet som respektive deltagare önskar delta i. Justering av önskemål kan ske med tanke på fördelningen mellan grupperna.

Eva på Kansliet fick ett mejl

Hej Eva och god fortsättning på 2016!

Här kommer vår prenumeration för 2016, tänk en så fin tidning vi får så många gånger i brevlådan/år för en så låg kostnad, fantastiskt!

Bästa hälsningar

Lena Calmestrand

Backstugans Vänner

Regionen och kommunerna vill jobba ihop med ideella föreningar

På fyra platser i Västra Götaland träffades representanter från Västra Götalands Regionen, ett stort antal kommuner, HembygdVäst och föreningsfolk från hembygdsrörelsen, Idrottshistoriska Sällskapet och Arbetslivsmuseer i Väst för att prata framtid och hur man skall bli bättre på att lyssna på varandra och hjälpas åt. Ideell Kraft kallas projektet.

Håller i kulturen. Conny Brännberg är ordförande i regionens kulturnämnd.

Först ut på seminariet på Tångahallen i Vårgårda var Sven-Åke Mökander från Västergötlands hembygdsförbund och Hampus Haga från Vårgårda kommun som hälsade välkommen och informerade om dagens program. Deltagarna kom från Alingsås, Essunga, Herrljunga, Lerum och Vårgårda kommuner. Hampus Haga berättade vad samarbete mellan Vårgårda kommun, ideella föreningar och företag innebär i Vårgårda. Tångahallen, där vi nu finns är ett sådant exempel. Förmodligen hade vi inte haft en ishall, tre idrottshallar på landsbygden och en stor idrottshall i tätorten där barn och ungdomar har en mötesplats om vi inte haft detta fina samarbete i vår kommun.

Ideburna organisationer viktiga

Conny Brännberg, ordförande i regionens kulturnämnd, var dagens första föreläsare. Han gav lite bakgrund till olika överenskommelser vi håller på att bygga upp mellan stat, region, kommun och föreningslivet i vårt land. Men det handlar också om internationella kontakter bland annat med FN-organet Unesco. Ett ord kan ibland ställa till förvecklingar. När vi säger Landskap har det inte samma innebörd i vårt land som nere i Europa. Där börjar landskapet på altanen.

När vi tidigare pratat om kulturpolitik har det handlat om något statligt. Så är det inte längre, nu är vi nere på regional och kommunal nivå. Nu inser man också att ideburna organisationer har en väldigt viktig roll i vårt samhälle. När det offentliga och det ideburna samarbetar, det är då vi kan göra väldigt mycket bra saker tillsammans, poängterade Conny Brännberg. Pengarna räcker mycket mycket längre när man lämnar dem till den ideella sektorn än när de läggs in i någon institution.

Västra Götalands Regionen är bäst i hela landet på att satsa på kulturen. Här disponerar regionens kulturnämnd 150 miljoner kronor på kultur 2015.

Välkomnar flyktingar

När man gör en budget har man vissa saker som man vill göra, men ibland får man skjuta på ett projekt. Detta råkade Kulturnämnden ut för under hösten. Projektet var budgeterat till en miljon kronor. Då kom man på, att man kunde hjälpa föreningar som gärna vill välkomna flyktingar, men att man inte har ekonomi till detta. Kulturnämnden gick ut med ett erbjudande om högst femtio tusen kronor per förening. Man hoppades få tjugo ansökningar, man fick 260! En annan nämnd hade som tur var också ett överskott så resultatet blev att 49 föreningar fick två miljoner att dela på.

Ett gott råd

Avslutningsvis gav Conny Brännberg ett gott råd, i första hand riktat till Hembygdsrörelsen och Idrottshistoriska Sällskapet. När vi pratar om Ideell kraft är det inte bara att vårda det gamla, vi skall se in i framtiden också. Vi skall bevara och kunna vår historia och med den kunskapen vi har vill vi gå framåt. Det är då vi blir intressanta även för unga människor.

Överenskommelsen

Camilla Olsson är processledare för något man kallar Överenskommelsen i Västra Götalands Regionen. Hon började med en liten historik hur det var långt tillbaka i tiden då Kungen bestämde. Gick vidare till slutet på 1800-talet när folkrorelserna såg dagens ljus, fortsatte med när vi hade valda ombud som bestämde åt oss fram till idag när det offentliga behöver vår hjälp för att

Utbyte idéer. Camilla Olsson, Västra Götalands Regionen, Birgitta Sanders, Herrljunga kommun och Pia Jacobsson, Essunga kommun utbytte erfarenheter.

allt skall bli bra. Förr visste vi i stort sett bara vad som hände i den egna byn, sa Camilla Olsson, nu har världen kommit innanför vår dörr. Vi inser idag att vi alla måste hjälpas åt för att det skall bli bra för alla. Riksdag, Region och kommun tar folket till hjälp och man

skriver avtal eller gör en muntlig överenskommelse om sådant som blir bättre när vi hjälps åt.

När regionens politiker pratar eller skriver om vad man vill göra tillsammans med till exempel Hembygdsrörelsen kallas det ibland Ideella sektorn eller Social ekonomi, berättade Camilla Olsson. Man återkommer ofta till att vi har en stor mångfald. Hon poängterade också att när föreningarna träffar kommunen skall man tänka på att det skall vara dialog och inte bara information från kommunen.

Samtal i smågrupper

Efter lunchen delades deltagarna upp i smågrupper. Man fick tre frågor som hade samband med vad man lyssnat till på förmiddagen. Efter lite samråd blev det en kort redovisning och så bytte man bord och fick nya samtalspartner och nya frågor.

Det blev säkert många intressanta samtal på väg hem till den egna kommunen.

Leif Brunnegård

Utmärkelser hösten 2014 - hösten 2015

Tengelandsstipendiet

Bengt Wadbring Lagmansholm

Diplom

Lisa Larsson Östads Hbf

Ove Palmqvist, Odensåkers Hbf

Solveig Mattsson Palmqvist Odensåkers Hbf

Bo och Margareta Eklund Odensåkers Hbf

Jan och Anita Gustafsson Odensåkers Hbf

Tage och Sonja Bergkvist Odensåkers Hbf

Bengt och Rut Johansson Odensåkers Hbf

Börje Gustavsson, Skultorps Hb o fmf

Sonja Gustavsson, Skultorps Hb o fmf

Arnold Johansson, Fågelås Hbf

Ingmar Andersson, Fågelås Hbf

Elisabeth Göthberg, Vadsbo Hb o fmf

Fredrik Bökman Bollebygds Hb o fmf

Siv Pettersson, Husabyortens Hbf

Clary Bertilsson, Husabyortens Hbf

Marita Fahlström Järpås Hbf

Gun-Britt Rehn, Stenums Hbf

Sven-Olof Rehn, Stenums Hbf

Inge Holst, Stenums Hbf

Gunnel Blomster, Stenums Hbf

Åke Gustavsson, Stenums Hbf

Hans Menzing,, Skara Gille

Olof Astersten, Skara Gille

Sture Veghed, Skara Gille

Bengt Palm, Skara Gille

Ann Wiklund, Rackeby Fmf

Patrick Svensson, Rackeby Fmf

Ejve Karlsson, Rackeby Fmf

Monica Rundqvist, Rackeby Fmf

Maria Isaksson, Saleby Hbf

Karin Bertilsson, Saleby Hbf

Birgitta och Ragnar Eriksson, Saleby Hbf

Seth Sjöblom, Närunga Hbf

Kerstin Sjölin Magnusson, Tråvads Hbf

Uno Kullander, Tråvads Hbf

Margareta Byström, Västgöta Gille Strängnäs

Karin Fimmerstad, Västgöta Gille Strängnäs

Jerker Melin, Västgöta Gille Strängnäs

Gunnel Petersson, Västgöta Gille Strängnäs

Rolf Wallinder, Västgöta Gille Strängnäs

Kerstin Wester, Västgöta Gille Strängnäs

Hedersnål med lagerkrans

Bertil Larsson, Sätilla Hbf

Ingrid Ohlson, Hemsjö Hbf

Leif Saleryd, Saleby Hbf

Lennart Olofsson, Saleby Hbf

Berit Larsson, Saleby Hbf

Ingegerd Bäckström, Västgöta Gille Strängnäs

Per-Olof Kinnander, Västgöta Gille Strängnäs

Rune Niklasson Nossebro Hbf

Frikyrkans kulturarv berättar viktig samhällshistoria

I takt med den ökade religionsfriheten växte det under 1800-talet fram en stark svensk frikyrkorörelse. Väckelsens fysiska uttryck, missionshusen, bönehusen, frikyrkorna, kom att bli utmärkande inslag i landskapet såväl på landsbygden som i städerna.

Till skillnad från Svenska Kyrkans kyrkobyggnader har frikyrkorna inte getts någon särskild uppmärksamhet i bevarandelagstiftningen. Många missionshus och missionskyrkor har försvunnit genom rivning eller försäljning. Det har inte heller gjorts några systematiska försök att dokumentera dessa innan det varit för sent. I själva verket förvaltar frikyrkan ett värdefullt kulturarv bestående av såväl anspråkslösa gamla missionshus som konstnärligt påkostade och arkitektoniskt gestaltade kyrkorum. Frikyrkans kulturarv berättar viktig samhällshistoria om hur väckelserörelsens folk levde och arbetade, bad och firade sin gudstjänst.

Så skriver Mats Herklint, Länsstyrelsen, Marie Odenbring Widmark, Västarvet och Urban Erestam, Equmeniakyrkan i sitt förord till Stig Floréns bok *Missionshus och missionskyrkor i Västra Götaland*.

När Stig Florén gick i pension efter ett mångårigt yrkesliv som arkitekt blev han inte sysslös. 1997 kontaktades han av dåvarande distriktsföreståndaren i Missionskyrkans Västra Götalandsdistrikt, Pär Sandstedt. Det lilla missionshuset i Hasteröd på vägen mellan Ljungskile och Lilla Edet, som uppförts på 1920-talet, skulle säljas. Pär Sandstedt tyckte att det var synd att ett kulturarv som så intimt hör samman med kyrkans historia skulle gå förlorat utan någon dokumentation. Stig lovade att fotografera och mäta upp missionshuset.

Intressant uppdrag

Stig Florén och Pär Sandstedt kom på att man borde fortsätta dokumentationen och nu, nästan 20 år senare, har Stig Florén letat reda på missionshus och missionskyrkor inom distriktet som fortfarande finns kvar, rivits eller byggts om till bostäder. Han har också räknat in sommarhem, ungdomsgårdar och lägergårdar tillhöriga

Historisk bok. Stig Floréns bok är ett fint dokument över Missionskyrkan i Västra Götaland.

församlingar i Svenska Missionskyrkan, numera Equmeniakyrkan.

Stig har fotograferat byggnaderna in- och utvändigt. I vissa fall har han gjort rekonstruktionsritningar om missionshuset har hunnit rivras.

Delrapport

Resultatet blev 627 missionshus och missionskyrkor. Av dessa är 173 fortfarande i bruk inom Equmeniakyrkan, 13 stycken tillhör något annat samfund, 165 har byggts om till bostäder och 152 har rivits ner.

Dokumentationen gjordes kommunvis och alla församlingar fick ta del av resultatet kommunvis. Till exempel omfattade dokumentationen för Vårgårda kommun fem häften med sammanlagt 46 missionshus.

Värdefull dokumentation

Bokens första 56 sidor handlar om väckelsens historia, de första missionshusen, städernas tidiga missionskyrkor, sommarhem och lägergårdar. Intressant läsning och massor av bilder.

Leif Brunnegård

Faktaruta:

Missionshus och missionskyrkor inom Svenska Missionskyrkan, Västra Götaland. 86 sidor, inklusive bilagor. Utgivare Västarvet, med stöd av Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Equmeniakyrkan Region Väst. Författare Stig Floren på uppdrag av Svenska Missionskyrkan i Västra Götaland och Equmeniakyrkan Region Väst.

Boken *Missionshus och missionskyrkor* kan beställas via e-post till Västarvet vastarvet@vgregion.se eller telefon 010-4414200.

Ny lekplats i Kyrkåsparken

Lekfullt. Ordföranden Håkan Olausson och kassören Kurt Einevik är med och leker Alla ekorrar byter bo .

Bilen av trä är tillverkad av en ekstock och blev genast populär bland barnen. Sonny Lilja heter "bilbyggaren".

I mars år 2014, startade Kyrkås Bygdeförening ett Leaderprojekt med syfte att stärka och utveckla Kyrkås som en positiv bygd för familjer, barn och unga. Målet var att färdigställa en kreativ lekplats samt anordna aktiviteter för alla åldrar, med lekplatsen och Kyrkåsgården som utgångspunkter.

Finansiering och första spadtaget

Av Leader Västra Skaraborg fick föreningen ett bidrag på 50 000 kronor och Essunga kommun bidrog med 30 000 kronor. Essunga Pastorat upplät mark i ett arrendeval avtal på 10 år.

Första spadtaget togs den 11 april av Claes Fahlgren Leader, Håkan Olausson ordförande och barn i Kyrkås.

Under vår och försommaren anordnades flera arbetsdagar och arbetskvällar. Medlemmarna ställde upp med otaliga timmar för att få klart lekplatsen.

Markarbetet inleddes den 1 maj och utfördes av Smör-kullens grävtjänst. Efter "mycken planering" och med hänsyn till gällande säkerhetsbestämmelser placerade vi ut alla lekredskap på en yta av 20 x 22 meter. Området täcktes sedan med flis som fallskydd.

Överbliven jord lades upp till en kullerbyttakulle" med ett 6 meter långt kryprör.

Flera företag bidrog med gratis material eller bidrog med material eller tjänster till rabatterat pris. En del material skänktes även av medlemmar.

Invigningen

Invigningen av lekplatsen firades den 16 augusti. På programmet stod barnsång och invigningstal av Claes Fahlgren Leader, Marie-Louise Svensson Essunga kommun och Gösta Wilsson Essunga Pastorat. Och förstås, en massa härlig lek!

Lekplatsen är belägen mellan Kyrkås kyrka och den

gamla skolan. Den används idag som församlingsgård och till sammankomster för Bygdeföreningen.

Bilen av trä är tillverkad av en ekstock och blev genast populär bland barnen. Sonny Lilja heter "bilbyggaren". Runt lekytan gjordes slutligen en äventyrsbana av karaktären "inte nudda gräset".

Fem meter lång tårta räckte precis till de drygt hundratalet personer som kom till invigningen. Tårtan bakades av hjälpsamma medlemmar och var mycket god. Föreningen bjöd även på korb och saft och det smakade förstås bra efter all härlig lek och samvaro.

Vi bygger en leklada

Sommaren 2015 utökades vår lekplats med en leklada. En del material skänktes av våra medlemmar och en del material köptes in med sparade bidrag.

Den 16 augusti var det dags att inviga ladan. Det skedde med gamla Kyrkåslekar, grillade hamburgare och godisregn från taket på ladan.

Ladan har en trappa som leder upp till "hörännnet". Till sommaren ska man kunna åka ner från rännnet i en rutschkana. I hörnet finns det plats för att sitta och fika.

Den gamla kyrktrappen fick vi låna som trappsten och den pryder nu ingången till ladan.

Marita Lundström
Kyrkås Bygdeförening

Eva Mann

vår allt i allo på kansliet Vara behöver din förenings årsmötesrapport så fort som möjligt efter årsmötet. Gör henne inte besviken!

Hänt på bögda...

Foträffen på Kinnekulle

Kerstin och Jan Friberg från Lidköping, besökte fotträffen och gav tre fotografier från början av 1900-talet.

Helgens fototräff som anordnades av Kinnekulle Hembygdsföreningen lockade några 100-tal besökare. Under lördagseftermiddagen kom många långväga besökare bland annat från Strömstad, Söderköping och Täby, släktforskare och andra som hade anor från bygden.

På söndagseftermiddagen kom Kerstin och Jan Friberg från Lidköping. Kerstin som har anor från Kinnekulle hade med sig tre gamla fotografier från början av 1900-talet, dessa skänktes till hembygdsföreningens bildarkiv. Kerstin berättade att hon flyttade mycket under sin uppväxt och på så sätt fick hon byta skola och skolkamrater vid många tillfällen, hon tyckte att det alltid var spännande att få nya upplevelser och nya vänner. Hennes syster hyste inte samma nyfikenhet inför dessa skolbyten som Kerstin. Fadern jobbade i stenindustrin och så småningom sadlade han om och blev bonde, då arrenderades olika gårdar. Det var vanligt att man flyttade och bytte arrendegårdar för att få ett bra avtal.

Temat för fototräffen var Turism, Under helgen fanns Anna Lokrantz på plats och berättade bland annat om turismen. En del besökare passade även på att köpa den nyläppta boken Lustresande och bärsöndagar och fick den även signerad. Boken är ett fantastisk dokument över turismen på Kinnekulle från förr och nu.

I köket gick väffeljärnen varma, stundtals var hela kaffeserveringen full med gäster. Att fototräffarna är höstevent som många väntar till under året är uppenbart. Fototräffarna som en gång anordnades för att få

in bilder från bygden har blivit "Träffar" dit människor söker sig för att träffa människor och få en nostalgisk stund tillsammans.

*Text Lena Brodin
Bild Freddie Wendin*

80 årsjubilerande Hembygdsförening

Kyrkefalla Hembygds- och fornminnesförening har firat 80-årsjubileum. Föreningens ordförande Håkan Larsson hälsade alla hjärtligt välkomna först till halvårsmötet och därefter till firandet.

Festmåltid. I jubileet ingick en välsmakande måltid.

Hur föreningen bildades

Kyrkefalla Hembygds- och Fornminnesförening startades 1935 av August Carlsson. Han föddes 1875 och dog 1960. Han började samla på olika saker som 30-åring. Det började som en fritidssysselsättning men övergick senare till att bli en livsuppgift. Han arrenderade ut sitt lantbruk och kunde på så vis ägna all tid åt sin kallelse. Men ett problem var svårt att lösa, problemet med pengar, men många personer förstod honom och gav honom gåvor i form av saker och ting. Även saker som inte riktigt var av historiskt värde ännu, sparade han. Han resonerade som så att halvgamla saker skulle snart bli gamla. De hade en egen tillverkningshistoria, var de hade använts, vem som hade använt dem och hur de kom till honom. Han testamenterade hela sin samling till Kyrkefalla hembygds- och fornminnesförening Han lämnade även efter sig en hemlig låda som inte fick öppnas förrän 25 år efter hans död. 1985 var det dags för detta och i lådan fanns det gamla brev, en samling

dagböcker från Agusts liv och en flaska Eau de Vie, vars öde inte är känt.

Många minnen och berättelser

Ett 80-tal av föreningens medlemmar slöt upp till sammankomsten som började med halvårsmötet vilket avslöpte planenligt. Mellan halvårsmötet och firandet blev det lite tid över för mingel. Många minnen och historier berättades emellan besökarna under tiden som de gick en tipspromenad med gamla bruksföremål och personer från svunnen tid som de fick diskutera om. Ett bildspel med temat "Ett år i Balteryd" rullade samtidigt, som speglade den mångfald av händelser som äger rum på hembygdsgården under ett år. Efter en välsmakande måltid bjöds det på musik och sångunderhållning av Herr och Fru Hackspett från Fröjered. De har en bred repertoar att välja från så det blev ett varierat och väljudande framträdande. Kvällen avslutades med kaffe och kaka, samtidigt som Eva Thörn på sitt förträffliga sätt berättade om Tibros historia.

*Elof Johansson
Tibro*

Västgötar i Västerås samlade till adventsbön

Gemytligt. Efter adventsbönen serveras kyrkkaffe.

Den 3 december samlades ett 40-tal medlemmar i Västgöta Gille i Västerås tillsammans med gäster, även från andra gillen, till adventsbön i Skerike kyrka, en snart 30-årig tradition. Officiant var prosten Bertil Ramnerö, som i sin betraktelse utgick från en text av nobelpristagaren Svetlana Aleksijevitj om barns upplevelser av krig och att skiljas från närstående ur boken "De sista vittnena - solo för barnröst". Kantor Agneta Viker sjöng och spelade både i kyrkan och senare vid kyrkkaffet i gamla prästgården.

Gilletts ålderman hälsade alla välkomna. Efter kaf-

fet följde som traditionen bjuder en sångstund, där gästerna fick välja psalmer och man sjöng av hjärtans lust, inte bara julpsalmer. Sorlet steg. Vid ett av borden uppmättes 80 decibel. Gemyt och sångglädje i skön blandning."

*Christina Norén Svensson
Västerås*

Töreboda-Björkäng jubilerade

Hembygdsmuseet i Töreboda ligger utmed genomfartsgatan i närheten av Göta kanal. .

I början av november firade Töreboda-Björkängs hembygdsförening sitt trettioårsjubileum i Bergmansgårdens samlingshall. Det var extra festligt med smörgåsar, dricka, kaffe och tårter. Ordföranden Göran Johansson hälsade välkommen och läste en dikt. Förutom förbundsmedlemmar var övriga hembygdsgårder i kommunen inbjudna samt ordförande och sekreterare i Västergötlands Hembygd förbund. Musikerna Hans Olofsson och Börje Bergkvist underhöll med sång och musik och roliga historier.

Göran Johansson berättade om föreningens historia. Initiativtagare till bildandet 1985 var Sötåsenskolans dåvarande rektor, Albert Fransson. Bertil Adamsson, Fredsbergs pastorats hembygdsgårder, Mats Löfnertz Lantbruksmuseum, Gunnar Svantesson Älgårds hembygdsgårder och förbundsordföranden Jan-Olof Berglund höll tal och överlämnade gåvor.

Töreboda-Björkängs hembygdsgårder håller sitt museum öppet i det före detta spannmålsmagasinet från 1881 under sommartid och vid en julmarknad i slutet av året. Här finns bland annat en äldre handelsinredning. Töreboda är en uppskattad turistort med sitt läge vid Göta kanal och Västra stambanan. Det finns dessutom en förnämlig campingplats invid kanalen. Färjan Lina är även en attraktion, väl värd en stillsam tur över kanalen. Cykelfärder utmed kanalen till Tåtorp eller

Sjötorp är populärt. Cykeltävlingen Viken runt samlar varje Kristi Himmelfärdsdag många deltagare.

Monika Moberg

Julbord i Trevattna

Julbordet är framdukat i Trevattnagården.

Lördagen före första advent hade Trevattna Hembygdsförening anordnat julbord i Trevattnagården. Efter en hel del år med grötfester serverades det julbord i år istället för gröt. Medlemmar från hembygdsföreningen hade julpyntat stora samlingsalen där borden var dekorerade med grankvistar, tomtar, ljus och röda löpare ovanpå de vita dukarna. Julgranen var inställd med ljus och prydnader i.

Glöggmingel

Julmusik hördes i bakgrunden vid glöggminglet när deltagarna anlände. Mat Magnus från Larv hade dukat upp maten i köket. Första rundan serverades det kalla bordet. När det var uppätet och det var dags att gå en andra gång var även de varma rätterna framdukade. Som avslutning serverades ris á la malta och kaffe. Därefter var de 47 närvarande mätta och belåtna av den goda maten. Två lotterier såldes under kvällen där priserna bestod av ätbara varor. Det hördes bland deltagarna att detta var uppskattat så det serveras säkert julmat i Trevattna nästa jul igen. Den fina julstämningen som var inomhus var inte lika påtaglig utomhus där det var mildväder med dis och lite duggregn.

*Mats Kjellén
Trevattna*

Uppskattad författare på hembygdsbesök

Författaren Jan-Erik Ullström, Locketorp, Skövde.

Författaren Jan-Erik Ullström har besökt Skövde hembygdsförening och föreläst om sitt liv och sitt författarskap under hösten 2015. Jan-Erik bor i Locketorp och han berättar i sina böcker om livet på landet i en by som han kallar Bytorp och som är belägen utanför Skövde.

Publiken i Studieförbundet Vuxenskolas lokaler uppskattade hans humor och hans föreläsning fick många varma applåder. Han har gett ut flera böcker. Två av hans senaste böcker är Frid & Fröjd och Barnens lilla överlevnadshandbok. Han skriver gärna på dialekt och han har en mustig humor.

Monika Moberg

Träff hos Historieforum

Tack. Clas Ström avtackas av Morgan Nilsson.

Vår länsförening Historieforum Västra Götaland anordnade en föreläsning i Skara bibliotek den 5 november.

Föreläsare kvällen till ära var antikvarie och fornminnesansvarig hos länsstyrelsen i Västra Götalandsregionen, Clas Ström.

Föreningen avtackade Klas dels för föreläsningen men framförallt för att densamme inom kort går i pension efter drygt 25 år som ryggrad inom det kulturhistoriska arbetet i vår region. Ordföranden betonade det utomordentliga arbete Klas gjort med länets fornlämningar och förklarade att det kommer bli tomt efter det Klas gått i pension. Gåva från föreningen var den nyttgivna boken Landet söder om Vänern, av Bengt Råsled.

Föreningen önskade Klas lycka till med pensioneringen

*Morgan Nilsson
Historieforum Västra Götaland*

Jubileum i Strängnäs

Den 28 november 2015 hälsade ordföranden Rolf Wallinder för Västgöta gille i Strängnäs femtio västgötar från Strängnäs och Eskilstuna välkomna till firande av gillet 70-årsjubileum och årsmöte och särskilt Tage Brolin med fru från Svenska hembygdsförbundet och kvällens trubadurer Ingvar Sigurd och Olov Hedell. Rolf Wallinder berättade lite kring gillet historia bland annat att gillet endast haft två tidigare ordföranden, stadgarna skrivna på gedigen väschötska, årsmöte alltid med lucia under tidigare år och vårutflökt under senare år till platser i Västergötland. Vid årsmötet omvaldes samtliga ledamöter. Sten Diurlin informerade om den planerade vårutflykten till Kinnekulle med omnejd 20 maj 2016. Tage Brolin överlämnade Sveriges Hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans samt diplom till tidigare ordföranden Per-Olof Kinnander och mångåriga styrelseledamoten Ingegerd Bäckström samt Västergötlands Hembygdsförbunds diplom till Margareta Byström, Karin Fimmerstad, Jerker Melin, Gunnel Petersson, Rolf Wallinder och Kerstin Wester. Efter årsmötets avslutande underhöll Seija Axén med pianomusik medan den rikligt tilltagna buffén dukades upp med bland annat den högt uppskattade grynkorven. Under middagen sjöng vi tillsammans till ackompanjemang av Ingegerd Bäckström och fick oss några västgötahistorier till livs. Under avdukningen spelade Seija och Kurt Axén fyrahändigt på piano och till kaffet framförde Rolf Wallinder vacker sång tillsammans med fantastisk vissling. Härefter delades ytterligare utmärkelser i form av Sveriges hembygdsförbunds hedersnål ut till Kerstin Nordberg, Stig Olby, Sten Diurlin, Göran Svärd, Bengt och Astrid Isaksson och ett band med västgötahistorier till Lennart Eriksson för hans insatser med att berätta just sådana historier. Samtliga deltagare

Hedrade. Valförtjänta medlemmar fick ta emot utmärkelser.

erhöll en minnesskrift över gillet historia framtagen av Sten Diurlin och Margareta Olofsson. Lennart Eriksson berättade om Lidköpingssonen Abraham Rydberg, född 1845, som blev skeppsredare och affärsman i Stockholm och testamenterade pengar till ett hotellbygge, som fick namnet Hotell Rydberg och varifrån maträtten Biff Rydberg härstammar. Stämningen under kvällen var på topp och förstärktes ytterligare när Seija Axén tillsammans med de två trubadurerna framförde visor av skalden Gunnar Wennerberg från Lidköping så kallade gluntar. Vi avslutade kvällen som alltid med att gemensamt sjunga Knalle Jul och Västgötasången.

*Kerstin Wester
Strängnäs*

Grötfest i Ljungsarp

Långhemsveteranerna

Ljungsarps Hembygdsförening har anordnat den årliga grötfesten i mellandagarna med över 40 deltagare. Det har blivit en populär tradition och i år var det jubileum. Första grötfesten gick av stapeln för 40 år sedan.

Långhemsveteranerna underhöll med vacker dragspelsmusik och sång av Sören Weidfeldt. Elisabeth Johansson sjöng Mors brudslöja, en tänkvärd text. Kvällen avslutades med nationalsången.

*Text Laila Andersson
Foto Ulla Andersson*

Nytt museum ger nya möjligheter i Bollebygd

När donatorn Per-Axel Bökman invigde det nya Hembygds museet i Bollebygds Hembygdspark öppnades nya möjligheter för Bollebygds Hembygdsförening.

– Verkligen. Vi fick något av en nystart och det kan en förening som är inne på sitt åttionionde verksamhetsår behöva, säger Anita Andersson som varit ordförande i 6 år.

Filip Parder och Isabella Linder från Gaddenskola tycker det var roligt att baka på gammalt vis.

Sedan invigningen av det nya Hembygds museet den 28 mars 2015 har aktiviteter som kulturvandringar och föreläsningar avlöst varandra.

– Under hösten 2015 arrangerade vi tre föreläsningkvällar som lockade väldigt mycket folk. Det verkar som att fler och fler gärna kommer och lyssnar till ”hur det var förr i tiden”, säger Anita Andersson.

Ordförande i 6 år

Anita Andersson tillträdde som ordförande 2009 och med facit i hand är Anita väldigt nöjd med att få arbeta i en förening som har så många engagerade medlemmar. Medlemmar som gjorde det möjligt att bygga det nya Hembygds museet.

– Vi fick en rejäl donation, en miljon kronor, av Per-Axel Bökman. Men utan de 3000 timmars ideella arbete som våra medlemmar lagt ned för att bygga Hembygds museet hade nog ändå inte pengarna räckt. Ett fantastiskt ideellt

arbete tillsammans med donationen gjorde det här möjligt, säger en nöjd ordförande.

Nu planerar Anita inför årsmötet i mars och hon ställer upp för omval.

– Det är så himla roligt att jobba i den här föreningen så vill de ha mig kvar ett år till ställer jag upp.

Inne på sitt 89:de år

Hembygdsföreningen i Bollebygd är som sagt inne på sitt 89:de år. Traditionsenligt arrangeras midsommarfirande, loppmarknader, julfrukost och en del andra träffar.

– Vi som de flesta föreningar måste hela tiden hitta nya arrangemang för att intressera nya generationer. Och vi gör så gott vi kan när det gäller den delen.

Samtidigt tycker jag att vi måste hålla liv i våra traditionella aktiviteter, menar Anita som nu är färdig med planeringen av 2016 års program.

Kaffekalas. Det numera traditionella kaffekalaset lockar alltid många besökare.

Anita Andersson brinner för att lära unga att baka på gammalt vis, Här är det Stina Andersson som lär sig det gamla hantverket.

Kaffekalas

En nyhet som introducerades för några år sedan är ett gammaldags kaffekalas.

– Ett riktigt kaffekalas med minst sju sorters kakor som avslutas med mockatårta. Ett arrangemang som vi bjuder in till en gång om året. Mycket uppskattat och vi är många som hjälps åt att baka alla kakorna. Samtidigt som vi bjuder in till vårt kaffekalas arrangerar vi en loppmarknad som också lockar en del publik, säger Anita Andersson.

Utställningar

I det nya hembygdsmuseet har föreningen möjligheter att arrangera olika utställningar.

I vår första utställning har vi byggt upp miljöer som bygger på vår "Ballaboslöjd" och kvinnors och mäns "Liv och hantverkstraditioner" i Bollebygd. Vi har också visat konst av lokala konstnärer. Inför årsmötet kommer vi att byta konsten mot en fotoutställning och har även plockat fram bruksföremål från 50- och 60-talet, berättar Anita och tillägger.

– Vi har tagit fram ett tiotal DVD-skivor där vi lagt in

bilder från långt tillbaka. Vi har valt att sortera dem efter olika områden i kommunen. En bildskatt som vi vid olika tillfällen visar och får trevliga diskussioner kring. De här skivorna säljer vi också.

Prova på att baka

Det hållbakade brödet från bakstugan i hembygdsgården har alltid varit populärt och det håller i sig.

– Därför arrangerar vi prova-på-kvällar och det kommer alltid någon ny som vill vara med och baka. Under höstlovet arrangerade vi en prova-på-dag där vi bjöd in våra unga kommuninvånare att vara med och baka. Det kom riktigt många så förhoppningsvis är det några av de unga själarna som får intresse för vår verksamhet. Vi brukar också låta skolklasser vara med och baka. Utöver vår särskilda satsning på att nå våra unga invånare brukar vi ta emot olika grupper som är intresserade av våra verksamheter. Det kan vara en liten buss med äldre från Bollegården här i Bollebygd men en del grupper kommer även från andra kommuner.

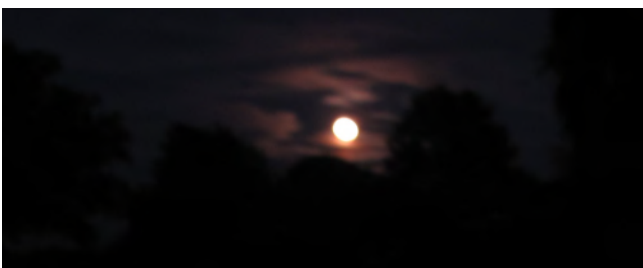
Roligt - tillsammans

Under vår lilla pratstund återkommer Anita än en gång till behovet av att nå fler som vill engagera sig. Alla blir äldre och det måste fyllas på med nya entusiaster för att hålla föreningen levande. Bollebygds Hembygdsförening har idag en omfattande verksamhet när det gäller olika arrangemang.

– Utöver alla våra arrangemang hyr vi ut våra byggnader för bröllop, dop och andra festligheter. I anslutning till uthyrningen står vi också till tjänst med både grötfrukostar och kvällsvarder, berättar Anita och fortsätter. – Vi jobbar och sliter men vi har också riktigt roligt tillsammans. Vi träffas regelbundet för trivselns skull. Vid exempelvis juletid brukar vi träffas och luta lutfisk. Vi använder bygdens laggkärl och lutar på gammalt vis. Så det är inte bara arbete vi ägnar oss åt i Bollebygds Hembygds- och fornminnesförening. Vi kryddar jobbet med trevlig gemenskap – lönen för tiden vi lägger ner.

*Christer Falk
Bollebygd*

Månen eller SMHI

Har du koll på att nymånen är väderspåman, frågade en bekant mig en gång i höstas. Jag fick erkänna min okunskap och då berättade han att om jag får se nymånen i söder, då blir det närmsta perioden mild.

Men dyker nymånen upp i norr, då blir det kallt. Jag tvekade lite, men han bedyrade att det stämmer.

Leif Brunnegård

Läsvärt i korthet

Åter till Mulens marker. Text: Åke Carlsson. Foto: Tore Hagman. Förlag: Eget. 230 sidor i stort format med härliga bilder och information text om landskapets förändring de senaste decennierna. Men även med ljusglimtar om bönder som ännu bevarar de naturliga betesmarkerna.

Dala Sockenbok. Författare: En studiecirkel i regi av Dala-Borgunda-Högstena Hembygds- och Fornminnesförening samt Vuxenskolan Falbygden med bl a Carl-Eric Gabrielsson. Materialet har bearbetats och sammanställts av Bo Andersson. Utgivare: Dala-Borgunda-Högstena Hembygds- och Fornminnesförening. 328 sidor om Dala från forntid till nutid, massor av fakta och illustrationer som ger en bra bild av livet i Dala.

Års-Axet 2015. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Redaktör: Lars-Erik Kullenwall. 84 sidor om bl a Bildsköne Bengtsson och Taturade Johansson, byåldermannen invigd i Jättene samt riksrådinnan Eva De la Gardie och hennes tid.

Stort och smått från tider som gått. Jubileumsskrift från Tråvads Hembygdsförening 100 år. Redaktion: Gerd Johansson, redaktör, Carl-Owe Johansson, Sven-Erik Karlsson, Lennart Andersson, Margareta Sabel, Anders Bengtsson och Uno Kullander. Cirka 200 sidor med många illustrationer. Många minnen från de senaste 50 åren.

Jungfrun från Norge. Författare: Tore Skeie. Förlag: Karneval förlag. 312 sidor. Egentligen en bok om norsk historia kring år 1300, men mycket kretsar kring Västra Götaland, hertig Erik och prinsessan Ingeborg, jungfrun från Norge.

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby – Istrum – Öglunda Hembygdsförening nr 4 2015. Redaktör: Hjördis Lundberg. 28 sidor med många bilder om bl a guld i Hornborga och soldater på Hea.

Falbygden 2015. Årsbok nr 69. Redaktion: Båsse Johansson och Lena Persson. Utgivare: Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening. 130 sidor om bl a Falköpingsidrotten och Jönns bildvärld. Massor av illustrationer.

Ett och annat från den gamla staden Skara 2014 – 2015. Redaktionskommitté: Tommy Kroon, Barbro Olofsson och Erik Sännek. Utgivare: Skara Gille. 86 sidor om bl a skolstaden Skara och när Skara teaterhus brann.

Skara stiftshistoriska sällskap, medlemsblad 2015:4. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bl a Kållands Råda då och nu samt Johannes Jonsson Sandén, torparen och knipsmeden som blev kyrkoherde.

Betong, möbler och ost. Bjärke Industrihistoria. Texter och bildmaterial: Roland Antehag och Mats Antmarker. Utgivare: Bjärke Hembygdsförening. Cirka 140 sidor om industrihistoria i Bjärke under 1900-talet och fram till idag. Här får man möta rader av företag i bokstavligen närbild.

Moholmsbygden 2015. Utgivare: Moholms Hembygdsförening. Redaktionskommitté: Ingrid Persson, Johan Pethrus och Britt Uhlin. 20 sidor om bl a de många affärerna i bygden förr och Beatebergs IK som förutom sport ägnar sig åt att låna ut böcker en timma i veckan.

Lidköpingsbygden julen 2015. Utgiven av S:t Nicolai Gille, Lidköping. Redaktör: Bengt Otterberg. 90 sidor om bl a Lidköpings egen tändstickskung Linus Westberg, Rörstrandsbranden 1950 och Lidköping som flottbas.

Din guide till fornminnen i Mark. Boken gjordes av Leif Edvinsson, Anna-Lena Frölich, Jerry Helliker, Pär Sandin, Jan-Åke Stensson och Britt-Marie Strömberg. Utgivare: Marks fornminnesförening och Fri Press. 94 sidor bland annat om hur en hemvändande varing skall ha byggt en ortodox kyrka i Kattunga.

Strömmen – ett gammalt frälsehemman under Torpa. Beskrivning av historia, kultur- och naturförhållanden. Författare: Elisabeth och Roland Lyhagen. Utgivare: Recito förlag. 211 sidor i stort format. En mycket vacker och välgjord bok.

Tynnereds räkfiskare – en dokumentation av ett svunnet näringsfång. Författare: Bo Ranman tillsammans med Britt-Inger Martinsson och med hjälp av Torsten Hermansson. Utgivare: Fri Press, Rävlanda, i samarbete med Västra Frölunda Hembygdsförening. 100 sidor.

Västgötajul. Tankelänkens jultidning 2015. Redaktör: Johnny Hagberg. 38 sidor med massor av illustrationer om bl a julbonader och gamla järnvägar.

Dimbobygden 2015. Redaktion: Gunilla Dverstorp, Kjell Henrysson och Lars-Axel Jangbrand. Utgivare: Dimbobygdens Fornminnes- och Hembygdsförening genom Gunilla Dverstorp. 112 sidor om bl a om när höskörden på Orleka ängar gick åt pipan och Stora Högan och dess bränneri på 1800-talet.

Meddelande från Föreningen för Västgötalitteratur nr 4 2015. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bl a att historien om Sveriges kristnande skrivs samt skrivare i det medeltida Sverige.

Från Skaraborg till evigheten. Red: Niklas Schiöler och Karl-Erik Tysk. Utgivare: Skaraborgs Akademi. 162 sidor där bl a Jan Mårtenson skriver om olyckor i Skaraborg och Maria Küchen berättar minnen från Ål-leberg och segelflygskolan.

Skövde – Axvalls Järnväg. Banan över berget och dess omgivningar 1904 – 1961. Författare: Thomas Ohlsson och Kent Friman. Utgivare: Trafik-Nostalgi-ska Förlaget. 168 sidor.

Ättlingen nr 2 2015. Redaktör: Monika Moberg. Ut-givare: Skövde Släktforskarförening. 16 sidor om bl a mormoner i Kyrkefälla och åderlåtaren i Berg.

Hans Menzing

Studiekommittén informerar

Studiekommittén består av:

Ingrid Zackrisson, Tostared 0320-62015, Lena Johnsson, Istorp 0702-635018, Margaretha Persson, Törnrosvägen 17, 435 31 Mölnlycke tel 031-884790, Christer Wen-nerberg, Vuxenskolans 0708553033

Vi träffas fyra gånger per år för att planera vår verksam-het. Mail och telefonkontakter i gruppen mellan träffarna är ett måste för att det ska fungera.

Några datum:

5 mars. Kurs i berättarkonst. Plats är Falköping tid och lokal ring SV i Uddevalla.

19 mars trädgårdsdag i Uddevalla. Seminarier, föredrag, workshops, försäljning med mera.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 16. Manusstopp är den 10 mars, men skicka det gärna tidigare.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för inne-hållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Vi hoppas att du haft en trevlig stund i sällskap med Västgötabygden nummer ett 2016.

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vår-gårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Väring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nos-sebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32

Skövde. 070-642 56 70, e-post monika.moberg@blackhornet.se

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Vice förbundsordförande: Sven-Åke Mökander, Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10, e-post svenake.mokander@gmail.com

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbunds-kassör: Birgit Carlsson.

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygds-förbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550. bost. 0511-37 03 30, Bankgiro 378-5383. Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

När Du vill skicka in text och bilder till Västgöta-bygden använd e-post vbn.red@tele2.se

Har Du adressförändring, ring till Eva Mann, te-lefon 0512 - 105 50, hon jobbar på torsdagar 9-15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Många generationer på glid

Hemmagjorda barnskidor omkring 1941

Träskidor, inköpta omkring 1970. Fabrikat Edsbyn.

Plastskidor.
Dagens skidor är lätta och smala.

Undra vem som är den förste som jag hört talas om som åkt skidor? Jag kom på ett svar. Så frågar jag några fler och vi var överens om svaret, det måste vara Gustaf Vasa. Men det var säkert många före honom. Undra hur hans skidor såg ut och undra hur han vallade, funderade jag lite på, men jag lär inte få något svar.

Tillverkade skidorna själv

En god vän till mig har berättat att han och hans bröder som tonåringar på trettioalet tillverkade sina egna skidor. Skidorna tillverkades av björk och de var cirka 270 cm långa och 8 cm breda.

Skidorna grundvallades med trätjära och den tillverkade de också själva. Stavarna var också hemmagjorda. Vi åkte mycket skidor de kalla och snörika vintrarna i början av 40-talet, berättade han.

Skidor från Edsbyn

Mina första skidor hade pappa köpt i järnhandeln. Jag minns inte så mycket av dem, men jag minns att ibland var bindslena krångliga och lossnade. Vi hade ofta skolmästerskap och det tyckte jag var lite obehagligt, för banan gick över Galgabacken, socknens gamla avrättningsplats., Den ville jag helst inte åka ensam över. När jag blev lite äldre skulle skidorna helst vara från Edsbyn.

Plastskidor

I mitten av 1970-talet kom plastskidorna. Vid en VM i Falun 1974 hade Thomas Magnusson plastskidor och vann tävlingen. I slutet av -70-talet var jag kompis med ett par sporthandlare och jag minns deras bekymmer med hur mycket träskidor och hur mycket plastskidor de skulle köpa hem. Jag minns att de berättade att om det är bra med snö före jul, då sålde man mycket skidor både före och efter jul. Kom snön först efter nyår, då såldes det väldigt lite skidor.

Olika slags skidor

Jag tillhör inte de stora skidåkarnas skara. För min del har det bara handlat om träskidor. Det fanns inte några uppkörda spår, utan man fick spåra själv. Det handlade mest om längdåkning, men mina skidor dög också att åka utför med. Mina skidpjäxor platsar nog inte heller nu och inte heller vindtygsjackan och skidmössan med öronlappar. Vi hade roligt när vi åkte skidor med vår utrustning.

Numera finns det skidor för olika slags åkning och en massa kringutrustning. Helst ska man åka i preparerade backar och belysning på kvällarna.

Jag hoppas att ni som är aktiva skidåkare i längdspår eller backar idag har det lika roligt som vi hade.

Lycka till på Vasaloppet!

Leif Brunnegård